

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

BESTE VRIENDEN EN VRIENDINNEN.

De laatste loodjes wegen het zwaartst, een oud spreekwoord met een grote waarheid. 1984 wordt een jaar van spanning en afwachting; zal alles op tijd gereed zijn, wanneer kunnen de Kerkvoogden ons het tijdstip bekend maken, dat de Restauratie na 5 jaar gereed is? Wordt het Voorjaar of Najaar 1985?

Niemand weet nog precies wanneer. Doch de spanningen zijn reeds aanwezig. Zal 1985 niet alleen het jaar zijn van de voltooiing van de Grote Kerk, ook bestaat de Vriendenkring oktober 1985, tien jaar. Dus er valt e.e.a. te vieren en dat gaan wij dan "bescheiden" doen.

Doch eerst 1984, er worden vier lezingen gehouden dit jaar en in het najaar zal de heer Van Kempen Sr. ons het fraaie oude Kerkje in Bloemendaal laten zien.

De lezingen zijn gericht op de contacten tussen verschillende Kerkelijke Gemeenschappen en de Grote Kerk.

Als eerste zal een lezing in en over de Eglise Wallone op het Begijnhof worden gehouden. Een zeer bijzondere gemeenschap, doch geheel midden in onze Haarlemse Binnenstad staat daar de oudste Kerk van Haarlem. Met daarin de gast-vrije Gemeente van de Waalse Kerk. Het afgelopen jaar hebben de heer Bogaart en ik in de commissie welke Kerkepad '83 voorbereide heel prettig met Mevrouw Ledeboer en de heer De Groot samengewerkt. Juist hun vertellen over hun Waalse Gemeente heeft bij het bestuur de gedachte gewekt onze Vrienden met deze Kerk en de "Eglise Wallone" te laten kennismaken.

In de Grote Kerk is het graf van de eerste Remonstrantse Predikant te Haarlem t.w. Passchier de Fijne met als opschrift: Zijne ongemeene zucht ter stichting van het volk. Passchier leefde van 1588 tot 1667.

(zie over dit graf het artikel van de heer T. Delleman, Bavo-kroniek, 8e jaargang nr 2).

De Remonstrantse Gemeente kerkt in de Wilhelminastraat hoek Prins Hendrikstraat, zeker bij U bekend. Maar er in geweest? Wel bekend is natuurlijk Mevrouw Ds. Vinke-Herfst, met enige minuten voor acht uur op de V.P.R.O. in haar ochtendwijing.

Voor vele uit verschillende richtingen een graag gehoorde spreekster.

Over drie jaar - 1987 - zal het huidige Kerkgebouw, er 100 jaar staan. Mede een reden om U nu reeds het e.e.a. te laten horen over deze actieve gemeenschap.

Ons jaarlijkse uitstapje zal dit keer op **donderdag 3 mei a.s.** naar Den Haag gaan. Tussen de Gemeente Den Haag en onze kring zijn reeds jaren contacten, n.a.l. van de Wapenborden De Raet, welke door Den Haag terug zijn geschonken aan de Kerkvoogdij en door ons toedoen zijn gerestaureerd. Na een ontvangst en rondleiding in het oude Stadhuis, bezoeken wij het Binnenhof, waar - indien er geen staatsaangelegenheden zijn - Ridderzaal en/of 1e Kamer - 2e Kamer der Staten Generaal zullen worden bezocht, de dag zal worden afgesloten met een bezoek aan de Grote of Sint Jacobskerk. Op de terug weg in Hazerswoude een drankje en hopen dan tegen 19 uur weer in Haarlem terug te zijn. Bij voldoende belangstelling zal de tour op Zaterdag 8 september a.s. worden herhaald.

Verschillende deskundigen uit Den Haag hebben een bijdrage over hun stad en kerk voor deze kroniek geschreven, zo ook Burgemeester Schols van Den Haag, doch de onze is zeker geen onbekende in Den Haag, leest U het vriendelijke woord van Burgemeester Reehorst, die als het mogelijk is, met zijn vrouw, met ons meegaat.

Op 8 en 9 september a.s. zal onze kring weer meewerken aan de Historische markt in de Vleeshal van Haarlem.

In oktober onze jaarlijkse Bavodag en lezingen over de Katholieke Basiliek van Sint Bavo aan de Leidsevaart en de Doopsgezinde Gemeente in Haarlem.

Het bestuur hoopt U op deze wijze actief met onze fraaie Bavo en omgeving bezig te houden.

Intussen gaan de werkzaamheden in en aan de Kerk gesta-dig door, elke keer ziet men hoe de restauratie vordert. Wat zal de overheid nog extra kunnen laten restaureren en waar kan onze Vriendenkring een bijdrage leveren tot behoud van veel prachtig werk. Gelukkig heeft U op de jaarvergadering van 1983 ons als bestuur machtiging verleend, te handelen wanneer gewenst, omdat het voorkomt dat de restauratie niet kan wachten.

Doch op de a.s. jaarvergadering op **donderdag 26 april a.s.** zal de heer Van Kempen Sr. U over de door onze kring betaalde- en te betalen objecten inlichten.

Op verzoek van het bestuur zal reeds in dit voorjaar een tweetal commissies haar werkzaamheden aanvangen, t.w. de Cie. ter voorbereiding extra Vriendendag voltooiing restauratie 1985 en de Cie. 10-jarig bestaan Vriendenkring. Daarnaast is onze kring actief in de werkgroep 20-jarig bestaan van de contacten met Osnabruck en Angers, en gaan de "gewone" werkzaamheden van alle bestuursleden door. Ook dit jaar weer de verkooptafel op de jaarmarkt in de Haarlemse Binnenstad en misschien op de jaarmarkt in september in Bloemendaal.

Ik hoop dat U met de informatie in deze kroniek tevreden bent en dat U van het aanbod gebruik wilt maken.

Gelukkig voldeden onze vrienden ook dit jaar weer aan onze oproep tot een bijdrage aan onze kring, was U daar nog niet bij?

Heel graag Uw bijdrage storten op Rek.No. **36 18 800** t.n.v. Vrienden van de Grote Kerk.

Onze Bavo is het echt waard.

J.A.H. Post
voorzitter

N.B.

Vele vrienden hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid voor het verkrijgen van de bekende Museumkaart 1984.

Deze zijn uitsluitend bij de penningmeester verkrijgbaar tot 15 januari van ieder jaar.

Dus nu niet meer.

VRIENDENTOUR

3 mei 1984 naar Den Haag.

- 8.00 uur vertrek van de bussen van het **Stationsplein** te Haarlem.
- 9.30 uur ontvangst door de Burgemeester van Den Haag Drs. F.G.L.L. Schols, waar ons een kopje koffie zal worden aangeboden, daarna krijgt U de gelegenheid om dit schitterende Stadhuis o.l.v. Mevr. J.F.M. Wentholt, medewerkster van het Gemeente Archief Den Haag, van binnen te bekijken.
- 11.00 uur bezoek aan het Binnenhof.
rondleiding door de Ridderzaal en/of de Eerste Kamer der Staten Generaal.
Indien een der zalen in gebruik is bezoeken wij de Tweede Kamer der Staten Generaal.
- 15.45 uur bezoek aan de Grote of Sint Jacobskerk, waar Mevrouw Wentholt weer een rondleiding zal verzorgen, het bestuur van de Stichting Grote Kerk ons een kopje thee wil aanbieden.
Tevens een korte orgelbespeling door de vaste organist van de kerk, de heer W. van Beek.
- 17.00 uur vertrek uit Den Haag.
- 19.00 uur aankomst te Haarlem. Stationsplein.

De kosten van deze dag zijn f. 35,- per persoon, met 1x een drankje op de terugweg in Hazerswoude, verder zijn alle kosten zoals entree Ridderzaal/Kerk in Den Haag inbegrepen. Gaarne zien wij Uw reservering op postgiro **36 18 800** t.n.v. "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" tegemoet.

Wilt U erbij vermelden vriendentour.

Reservering zal geschieden in volgorde van binnenkomst, U kunt zich opgeven t/m 30 april a.s.
Ook dit jaar vertrekken wij weer van het **Stationsplein** daar komen de meeste bussen en er is een parkeergarage reeds om 7 uur v.m. open.

De tour zullen wij herhalen op **zaterdag 8 september 1984**. Dit jaar gaan wij op een **DONDERDAG**, veel van onze vrienden werken op zaterdag, en konden nooit mee, daarom dit jaar dan **donderdag 3 mei en zaterdag 8 september**.

Zoals reeds in andere jaren bleek, zal ook deze keer de tour weer een fijne dag met elkaar gaan worden, U gaat toch ook mee?

Neem iemand mee, en indien deze nog geen lid is, wil die zeker meteen lid worden.

Namens Uw reisleiders,
J.A.H. Post.

Informatie-adres voor de Vriendentour DEN HAAG
de heer H. Deurloo, Hyacintenlaan 26 Rd Haarlem.
telefoon 023 - 32 64 14.

BURGEMEESTER VAN 'S-GRAVENHAGE

Als burgemeester van Den Haag doet het mij bijzonder veel genoegen dat de residentie zich dit jaar mag verheugen in de belangstelling van de 'Vrienden van de Grote- of St. Bavo-kerk' in Haarlem.

Een paar jaar geleden mocht ik uw stad bezoeken op de jaarlijkse Bavo-dag. Dat was om uitvoering te geven aan een besluit van de Haagse gemeenteraad. Dat raadsbesluit behelsde de schenking van veertien wapenschilden van het Haarlemse geslacht De Raet, die waren aangetroffen in het Haags Gemeentearchief.

Vermoedelijk waren zij door een rechtstreekse afstamming van de Haarlemse schepen mr. Arent de Raet aan het archief geschonken.

De familie De Raet leefde in Haarlem en stierf daar ook. In de Vontkapel van de St. Bavo bevinden zich nog de graven van leden van het geslacht De Raet. Bovendien zijn de wapens van de familie terug te vinden in de gebrandschilderde vensters van deze kapel.

Daarom besloot de Haagse gemeenteraad dat het beter zou zijn de wapenschilden terug te brengen naar de oorspronkelijke plaats.

Aan mij was toen de eer om ze na honderdvijfentachtig jaar afwezigheid naar Haarlem te mogen terug brengen.

Ik stel het bijzonder op prijs dat de 'Vrienden' dit jaar een tegenbezoek aan Den Haag zullen afleggen. Wij zullen u gastvrij ontvangen in Den Haag. Voor uw 'Vriendentour' staat onder meer een rondleiding in het Oude Haagse Stadhuis aan de Groenmarkt op het programma.

U kunt dan de resultaten zien van een restauratie, die zes jaar heeft geduurd.

In Den Haag zult u verder onder meer een bezoek brengen aan de Grote Kerk. Net als die in Haarlem, is de Grote Kerk in Den Haag aan restauratie toe. Behoud van de Grote Kerk voor Den Haag is het doel van de Stichting Grote Kerk, die in maart 1982 werd opgericht.

De plannen voor de restauratie zijn er al. Nu het geld nog. Dat een groep inwoners van de stad zich via de stichting inzet voor het behoud van een dergelijk monument is een initiatief dat het stadsbestuur van harte toejuicht.

Naast het behoud van de Grote Kerk stelt de stichting zich ten doel het bevorderen van een breder gebruik van het gebouw. Vooruitlopend op de restauratie heeft de stichting in januari 1983 reeds de exploitatie van de Grote Kerk overgenomen van de Nederlandse Hervormde Kerk.

In datzelfde jaar hebben er al tal van activiteiten plaats gevonden, zoals koor- en orgelconcerten, tentoonstellingen en een grootscheepse ontvangst en tentoonstelling ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Haagsche Courant. En niet te vergeten een open dag op 15 oktober onder het motto: 'De Grote Kerk open voor heel Den Haag'.

U ziet: net als Haarlem is Den Haag trots op zijn monumenten, waaronder de Grote Kerk een belangrijke plaats inneemt.

Ik denk daarom dat Den Haag, als plaats waar uw belangstelling dit jaar naar uit gaat, een goede keus is. Er zijn veel overeenkomsten tussen beide steden. Niet alleen door het feit dat beide de hoofdstad van de provincie zijn. Ook de ligging achter de duinenrij is een punt van overeenkomst. Evenals het feit dat er in beide steden van oudsher veel bebouwing is aangetroffen. Daaraan herinneren zowel de Haarlemmerhout als het Haagse Bos. Haarlem heeft een Grote en een Kleine Houtstraat; Den Haag een Lange en een Korte Houtstraat.

Verder neemt in beide steden de architectuur een belangrijke plaats in. Ik hoop dat veel lezers van deze Bavo-Kroniek dit jaar aan de 'Vriendentour' naar Den Haag zullen deelnemen en iets van de overeenkomsten zullen herkennen.

Van mijn kant geef ik graag gehoor aan de uitnodiging van het bestuur van de Vriendenkring om samen met mijn vrouw op 13 oktober uw Bavodag bij te wonen. De laatste keer dat dat het geval was, kon de Grote Kerk niet worden bezichtigd wegens gevaar voor instortingen. Dit keer zullen wij, zo heb ik begrepen, in elk geval het schip kunnen bewonderen. Ik wens uw Vriendenkring toe dat ook de verdere restauratie voorspoedig zal verlopen en dat u mettertijd zult kunnen terugkijken op een geslaagd 'Haags jaar'.

De burgemeester van 's-Gravenhage,

Drs. F.G.L.L. Schols

oooooooooooooooooooo

Den Haag, chique regeringsstad

Gravenhage, woonplaats van graven

Het Haagje, gezellig, met Scheveningen dichtbij.

Op 3 mei a.s. is het voor de Vrienden van de Grote Kerk 'Den Haag vandaag'.

Maar er komt niets op de TV 's avonds!

In dat programma gaat het over wetten, maatregelen, tegenstellingen, compromissen. Met de camera kijk je in het parlement vanuit je luie stoel.

Dat alles is wel anders als je op het Binnenhof loopt, langs de Hofvijver en vooral naar het verleden teruggaat als je de Ridderzaal betreedt.

Wat is daar allemaal gebeurd?

Komende en gaande bestuurders in allerlei soort. Graaf Floris V, Willem van Oranje, Napoleon.

De Ridderzaal is uit de tijd van onze Gravenzaal in het stadhuis, maar veel statiger. Het stadhuis was immers maar een jachtslot!

Twintig jaar heb ik gewerkt in hartje den Haag, waarvan 10 jaar als kamerlid. Ik ken den Haag, een gezellige stad met een fijn winkelcentrum, tussen het Binnenhof en de Grote Kerk, die U ook gaat bezoeken.

Den Haag is ook weer Residentie, zetel van het Koninklijk Huis. En hoewel het geen oud-Hollandse stad is als Haarlem, Leiden en Delft, voelen wij ons toch verbonden in heden en verleden.

Een goede keus van Uw bestuur, ook eens naar den Haag te gaan. Te proeven van het verleden en te zien waar onze democratie functioneert.

En dan maar hopen en vertrouwen dat U de zon in de vijver niet schijnen, dat er geen bussekruid in het torentje zit en dat lubbers thuis is.

Ja op een terrasje zitten en U ziet de Hagenaars en den Haag, vandaag.

Ik wens U een fijne dag en behouden thuiskomst.

drs. J. Reehorst,
Burgemeester van Haarlem

"DEN HAAG"

's-Gravenhage, de naam zegt het al, is de tuin van de graaf. Welke graaf zult u vragen? Men zegt graaf Willem II van Holland die hier zijn Binnenhof bouwde. Hij was echter niet de eerste graaf die zich hier heeft gevestigd, want onder het Ridderzaalcomplex zijn bouwresten gevonden uit de periode dat de vader van deze Willem, Floris IV, als graaf over Holland regeerde.

's-Gravenhage is het centrum van ons land, want hier zetelt de regering en woont sinds enkele jaren weer het staatshoofd. 's-Gravenhage is tevens het mooiste "dorp" van Europa. Velen menen echter dat de residentie een stad genoemd kan worden, ook al heeft zij geen stadsrechten in de Middeleeuwen gekregen.

's-Gravenhage heeft heel merkwaardig twee centra. Ten eerste het Binnenhof, het hofgebied, ten tweede de Dagelijkse Groenmarkt en omgeving waar de mensen woonden, die niet aan het hof werkzaam waren. Hier zijn het Oude Stadhuis uit 1564-1565, een fraai renaissance-gebouw en de Grote Kerk, een prachtig gotisch bouwwerk.

Het stadhuis bestaat uit drie gedeelten. Het oudste uit 1564-1565 bevat de Vierschaar, de burgemeesterskamer en een zolder waar de rederijders bijeen mochten komen. In de 18e eeuw kreeg de hofarchitect Daniël Marot de opdracht een uitbreiding te maken. Hij riep daartoe de hulp in van onder anderen Mattheus Terwesten en Jean-Baptiste Xavery. Tijdens het Monumentenjaar 1975 werd het derde deel aan het raadhuis toegevoegd. Dit is ontworpen door de architect Zandstra die ook het oude complex restaureerde. In dit gedeelte vergadert de Gemeenteraad en hier kunt u ook allerlei gegevens over onze stad verkrijgen, want het Gemeentelijk Informatiecentrum is hier eveneens ondergebracht.

Naast het stadhuis staat als wachter de Grote Kerk, gewijd aan Jacobus de Meerdere. Ook deze bestaat uit drie gedeelten; het hoge koor uit ca. 1490, het schip dat uit het midden van de 15e eeuw dateert en de toren uit 1420. De kerk is het eerste voorbeeld van het zogenaamde 'Haagse Halleteype'. Het interieur, dat zeer de moeite waard is, ontvangt veel licht door prachtige gebrandschilderde ramen.

Twee ervan zijn vervaardigd door de gebroeders Crabeth en zijn ouder dan de beroemde glazen in de kerk te Gouda. De preekstoel is uit 1550 en daarmee één van de oudste van ons land. Tegenover deze kansel hangt het wapenbord van Philips de Goede, die in 1456 in 's-Gravenhage zijn ridders van het Gulden Vlies bijeen liet komen. De borden van de ridders hangen aan weerskanten van het schip.

's-Gravenhage heeft evenals Haarlem een hout, alleen wordt dat hier bos genoemd; het Haagse Bos. Ook kent 's-Gravenhage Houtstraten. Wij noemen ze echter Lange en Korte Houtstraat. (Hoewel de straten ten noorden en zuiden van dit bos, Benoorden- en Bezuidenhoutseweg heten). De Houtstraten liggen vlakbij de beide centra, die weer op een steenworp afstand van elkaar liggen.

Aanschouw straks met uw eigen ogen mooi 's-Gravenhage.

mw J.F.M. Wentholt
Gem. Archief Den Haag

STICHTING GROTE KERK

's-Gravenhage, 9 maart 1984.

De Grote of St. Jacobskerk is een zeer karakteristiek gebouw. Zowel de merkwaardige zeskantige toren, als het schip met zijn 3 brede zijkapellen aan beide kanten en het hoge koor, geven de Kerk een zeer markant aanzien. De Sint Jacob is geen pseudo-basiliek, maar een kerk, gebouwd volgens het "Haagse Hallentype". De Kerk kwam in deze vorm gereed rond 1492. Na een brand in 1593 werd de Kerk in dezelfde vorm hersteld. Opmerkelijk in de Kerk zijn de wapenborden van de Ridders van het Gulden Vlies, die hier in 1456 vergaderden. De eikenhouten preekstoel is een prachtig voorbeeld van renaissance-houtsnijwerk. De grafmonumenten van Philips Landgraaf van Hessen Philipsthal en van admiraal Jacob van Wassenaer Opdam - de laatste opvallend op de plaats van het vroegere hoogaltaar - vormen de twee belangrijkste van de monumenten in de Kerk. Van de gebrandschilderde ramen zijn de belangrijkste het Keizer Karel-raam en het Jan de Bakker-raam. Tegen de zijmuur van de Kerk staat de Assendelftkapel.

In maart 1982 werd de Stichting Grote Kerk opgericht met als tweeledig doel:

- de instandhouding van de Kerk,
- het bevorderen van een zinvol gebruik ervan.

De Stichting kwam tot stand omdat, zoals ook elders bleek, de eigenaar (de Ned. Herv. Gemeente) niet meer in staat was het gebouw te onderhouden en het aantal kerkgangers sterk terugliep. Een nieuwe restauratie (de laatste vond plaats begin zestiger jaren) zal nodig zijn, onder meer vanwege verzakkingen in de kapvoeten en zwamvorming. In afwachting daarvan is de Stichting reeds begonnen met het scheppen van exploitatiemogelijkheden. Zij nam de exploitatie begin 1983 over van de Ned. Herv. Gemeente en tracht nu de Kerk te verhuren voor diverse - in de Kerk passende - doeleinden. Kortgeleden heeft het Stichtingsbestuur een besteksklaar restauratieplan aan Gemeente en Rijk aangeboden, dat 4,5 miljoen gulden moet kosten.

Het Bestuur van de Stichting is breed samengesteld: er hebben vertegenwoordigers in zitting uit de burgerlijke en kerkelijke gemeente, uit culturele en maatschappelijke instellingen en uit het bedrijfsleven.

Met de fondsenwerving naar burgerij en bedrijfsleven is een begin gemaakt. Ten behoeve van de fondsenwerving zijn de volgende artikelen verkrijgbaar:

- uitgebreide folder over de geschiedenis en interieur van de Kerk (f. 1,50),
- grammofoonplaat "Haags Quotlibet" (f. 22,50)
- tekening van de Kerk door de Haagse kunstenaar Wim Bettenhausen,
- poster (f. 10,-).

C.A. van Herwaarden-Canneman.
Secretaris.
Tel. 070 - 65.86.65.

LEZINGEN VRIENDENKRING

Gaarne nodigen wij U uit voor twee lezingen welke in samenwerking met de Eglise Wallone en de Remonstrantse Gemeenschap zullen worden gehouden.

Donderdag 12 april a.s. om 20 uur, lezing door Drs. J.S. de Groot, lid van de Eglise Wallone van Haarlem, in het gebouw van de Waalse Kerk, Begijnhof 30 te Haarlem.

Donderdag 24 mei a.s. om 20 uur, lezing door de heer H.C. Besancon, voorzitter van de Remonstrantse Gemeenschap en Ds. H.J.J. van Waveren, Predikant der Gemeente te Haarlem.

Ook deze lezing zal in het gebouw der Gemeente worden gehouden, ingang Prins Hendrikstraat hoek Wilhelminastraat.

Een zeer bijzondere gelegenheid voor onze Vrienden om over deze kerkelijke organisaties iets meer te horen. Daarom allemaal van harte welkom.

Bestuur Vriendenkring.

O=O=O=O=O=O=O=O

EGLISE WALLONNE
BEGIJNHOF 30 HAARLEM

DE WAALSE KERK

Zij ligt wat achteraf, de Eglise Wallone, de Waals Hervormde Kerk. Maar in een gastvrije buurt. Een buurt die, misschien juist ten gevolge van die publieke gastvrijheid, door velen gemeden wordt.

Ten onrechte! Steekt U van het Concertgebouw recht door, en aan het eind van de Lange Begijnenstraat loopt U zo tegen de Begijnenkerk aan. En dat is de Walenkerk - ook gastvrij, op haar manier. Er is zelfs, omstreeks 1680, een mooie renaissance-gevel voor die zuidelijke ingang gebouwd. Die kent U vast wel, want een recent verschenen boek over de restauratie van Haarlemse historische panden vertoont dat sierlijke poortje als omslagillustratie, naar een tekening in pen en penseel van H.P. Schouten uit 1786, uit het Gemeente-Archief.

Maar in 1680 waren de Begijntjes al vele jaren verstrooid en het Begijnhof ontmanteld. Haar kerk, de oudste kerk van Haarlem, was door het Gemeentebestuur aan de Waalse Vluchtelingen gegeven. Niet helemaal trouwens, want Burgemeesteren boden er ook ruimte in aan het Drapeniersgilde, en de Looyersknecht, de man die loodjes in het laken sloeg, als merkteken namens de Staalmeesters, had er zijn woning. Het zal ook wel een vluchteling uit de Zuidelijke Nederlanden geweest zijn, want die brachten de lakenindustrie mee naar Haarlem.

VERSLAG VAN DE PENNINGMEESTER

Hieronder hebben wij het genoegen U het jaar-overzicht aan te bieden over de periode **1 november 1982 t/m 31 oktober 1983**.

Wij hebben gemeend om af te wijken van hetgeen wij de laatste jaren gewend zijn geweest om tussentijds een overzicht te geven.

Wij zijn van mening dat een en ander dan niet aan het doel beantwoord. Daar de boeken altijd per 31 oktober worden afgesloten, vandaar bovengenoemde periode.

H. Deurloo, 1e penningm.
L.G. Cornet, 2e penningm.

Ontvangsten:

Saldo 1 november 1982		
Postgiro	f.	2990.49
Ned.Cred,Bnk incl. dep.rek	"	6090.62
Alg.Bnk. Nederland id.	"	151694.01
Contributies	"	69415.16
Verkopen aan tafel & kosterij	"	22966.99
Rondleidingen	"	77.50
Vriendentour	"	8901.72
Koffiegelden Bavo en Kerkepad-dagen	"	2942.85
Entrégelden Bavodagen	"	1715.50
Opbrengst stempel en kussen	"	226.95
Drukwerken etc. Informatiestand op Bavo- en Kerkepad-dagen	"	1442.75
Diverse verkopen	"	493.50
Zaalhuur	"	175.--
Giften	"	1074.75
Advert.kosten wijlen Hr. Tuinman	"	86.28
Rente opbrengsten	"	7737.24
Museumkaarten	"	21.60
Verkoop dassen bestemd voor Grote Kerk Hlm.	"	156.--
	f.	278208.91

Uitgaven:

Portikosten	f.	3102.01
Bavo & Kerkepad-dagen	"	6561.82
Kantoorbenodigdheden	"	863.50
Vriendentour	"	8901.72
Werkzaamheden Wapenborden	"	6964.30
Werkvoorz.schap Haarlem	"	25975.97
Antiek Textiel	"	514.48
Frans Halsmuseum (Expositiekosten)	"	1725.---
Museumkaarten	"	300.---
Advertentiekosten wijlen Hr. Tuinman	"	172.56
Aankoop Vriendenvlag	"	182.90
" Vitrine (verkooptafel)	"	415.36
Kosten ledenvergadering	"	47.---
Zaalhuur diverse lezingen	"	350.---
Architectkosten	"	257.21
Representatiekosten	"	776.80
Transportkosten	"	144.60
Aankoop kaarsen	"	1405.93
" kalenders	"	14473.88
" posters	"	2124.---
" tegel lijstjes	"	473.44
" eierdopjes	"	1648.81
" correspondentiekaarten	"	8065.30
" stickers en zaknotitieboekjes	"	5462.52
" doosjes lucifers	"	1099.07
Schilderwerk Vont kapel	"	8260.---
Plaatsen en transp. kosten Bavo beeld	"	5142.16
Stempel en kussen	"	213.47
Lidmaatschapskaarten	"	266.50
Schilderwerk Wapenschildjes St. Bavo	"	12744.---
Kosten verwijderen oude Sprinklerinstallatie	"	250.---
Diverse onkosten	"	138.82
Postgiro	f.	3532.94
Ned.Cred.Bnk (rek.crt)	"	956.27
id. (6 mnd opz.)	"	1857.20
id. (12 mnd opz.)	"	824.10
Alg.Bnk Nederland Rek.crt	"	1015.27
id. (dep.rek.)	"	151.000.---
	f.	159185.78
		278208.91

De Waalse Gemeente groeide. Er werden na de opheffing van het Edict van Nantes in 1685 ook franse Hugenoten in op genomen. Men ontwierp toen zelfs een kruisbeuk - die nooit gebouwd is.

Wel werd het vroegere schip, waar het gilde gevestigd was geweest, in 1767 weer bij de kerk getrokken. Voortaan woonde er de "coutre", de koster. Die woont er vandaag de dag nog, - al spreekt men nu van "marguillier" - en in de Kerk worden de diensten nog altijd in het frans gehouden. Ja, er zijn nog altijd "Walen" (Wallons) in Nederland, al stammen zij niet allen rechtstreeks af van de vluchtelingen uit het begin van de 80-jarige oorlog, noch zelfs van de Hugenoten.

De franse taal heeft in Nederland lang een eigen leven geleid, en het is geen gewaagde bewering, dat de rol van Nederland in Europa en de wereld veel groter is geweest dan de geographische achtergrond, juist omdat de Nederlanders hun "talen" spraken.

In de laatste tijd zijn de roosters van onze middelbare scholen veranderd. Zouden de 15 Waalse gemeenten, die er in Nederland nog bestaan - eens waren het er 42! - misschien er een taak bij krijgen: het open houden van de verbindingen met de frans sprekende landen in de wereld? Dat zijn er meer dan menig een denkt. Wat zegt U van het optreden van een dominee uit Cameroen of uit Madagascar in Haarlem? Toch mogen wij niet vergeten, dat het franstalige l a n d -

D e n o t e n waren, die hier hun kerkgemeenten gesticht hebben. De Waalse Kerk is een nederlandse Kerk. De Waalse Kerk is een levende Kerk. Hier zijn levende sporen van een lange historische ontwikkeling in een prachtig monument aan te treffen. In dat monument, in 1980/81 gerestaureerd met hulp van Monumentenzorg, kerken de Walen alle zondagen in het frans, met gezang, gebed, preek en soms Avondmaal (Sainte Cène), allemaal in het frans.

U bent daarbij altijd van harte welkom, maar als U op donderdagavond 12 april a.s. langs komt, krijgt U geen kerkdienst, maar een voordracht over het gebouw en de gemeente.

Verleden jaar liep "Kerkepad" zowel door de Eglise Wallone als door onze aloude Bavo. De vrienden van onze grote broer zijn ditmaal in het bijzonder van harte uitgenodigd voor een nader bezoek.

Haarlem, 27 februari 1984

drs. J.S. de Groot

ancien de l'Eglise Wallone de Haarlem

=====

IN DE REMONSTRANTSE KERK.....

Op de hoek van de Wilhelminastraat en de Prins Hendrikstraat huist de Werkgemeenschap van remonstranten en vrijzinnige hervormden.

Vanwaar zijn die twee gekomen voordat ze tot één gemeente samen groeiden?

Van remonstranten is in Haarlem voor het eerst sprake in 1621. Althans onder die naam. Daarvoor waren zij als geestverwanten van Erasmus, Duifhuis en Coornhert wel eens nationaal-gereformeerden genoemd omdat hun reformatie niet, zoals de lutherse en de calvinistische, van vreemde bodem stamde. Ook werden ze wel Arminianen genoemd naar de Leidse hoogleraar Arminius. Hun belangrijkste kenmerken waren: verdraagzaamheid, vrijheid van gewetensdwang en de overtuiging dat belijdenisgeschriften mensenwerk zijn en dus van tijd tot tijd herzien moeten worden. Kenmerken die steeds meer in de verdrukking kwamen naarmate de calvinisten vaster voet op nederlandse bodem kregen.

Een verweerschrift of remonstrantie (vandaar de latere naam 'remonstranten') uit 1610 aan de Staten van Holland heeft niet mogen baten.

In 1619 brak de synode van Dordrecht de staf over hen zodat ze gedwongen waren naar het buitenland te vluchten of ondergronds te werken. Nog in september van datzelfde jaar werd in Antwerpen de Remonstrantse Broederschap opgericht.

Waren nu mét de remonstranten vrijheid en verdraagzaamheid voorgoed uit de gereformeerde (later: hervormde) kerk van Nederland verdwenen?

Welneen. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan en ook de kerkgeschiedenis kent haar golfbewegingen. In het kielzog van allerlei wetenschappelijke ontwikkelingen bloeide in de 19e eeuw het zg. modernisme met zijn nieuwe visies op bijbel en dogma. Dat remonstranten, gezien het voorafgaande, daarvoor openstonden zal niemand verbazen.

Maar ook in de hervormde kerk was er volop ruimte voor moderne of vrijzinnige prediking. Totdat tegen het eind van de vorige eeuw het tij opnieuw begon te keren en hervormden van vrijzinnige signatuur zich wel moesten organiseren om staande te blijven. Om te ijveren voor het behoud van de vrijzinnige predikantsplaats was er eerst de kiesvereniging "de Toekomst", waaruit in 1876 de afdeling Haarlem van de Nederlandse Protestantenvbond ontstond. Toen desondanks in 1884 de vrijzinnige predikantsplaats verloren ging, behartigde de NPB voortaan de belangen van de vrijzinnige leden van de Hervormde gemeente Haarlem.

Maar omdat de NPB ook veel niet-hervormden telde, ontstond er toch behoefte aan een eigen vereniging "om in de hervormde gemeente de vrijzinnige beginselen te handhaven en te verbreiden". Zo werd op 10 september 1907 de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden opgericht.

Evenals drie eeuwen eerder de remonstranten wilden zij uitdrukkelijk in de hervormde kerk staan. Maar omdat daar vaak geen plaats voor hen was ging de Vereniging toch steeds meer fungeren als een eigen wijkgemeente, als hoedanig ze ook door de hervormde gemeente in 1970 erkend is. Want met name sinds de oorlog is de verhouding sterk verbeterd.

Dat gezien hun beider vergelijkbare voorgeschiedenis remonstranten en vrijzinnig hervormden zich aan elkaar verwant voelen is begrijpelijk.

En het mag dan ook geen wonder heten, dat zij na vele incidentele kontakten sinds 1 september 1974 met elkaar één gemeente of werkgemeenschap zijn gaan vormen.

Waar kerkten beide groeperingen vóór hun samen gaan?

De remonstranten hadden vanaf 1640 hun eerste (aanvankelijk van stadswege weer uitgekleden en dichtgespijkerde) kerk tussen de Helmbreekerssteeg en de Gravinnesteeg totdat die te klein werd en men op Pinkstermorgen 1887 het huidige kerkgebouw aan de Wilhelminastraat betrok.

De vrijzinnige hervormden kerkten vanaf 1911 in het NPB-gebouw aan de Vestestraat dat in 1938 hun eigendom werd en sinds 1958 de Jacobsstraat ging heten. Werden na het ontstaan van de Werkgemeenschap de diensten eerst nog beurtelings in beide kerken gehouden, dat kon natuurlijk niet zo blijven. Op 8 februari 1976 werd de laatste dienst in de Jacobskerk gehouden. Doorslaggevend voor die keus was dat het remonstrantse kerkgebouw op de monumentenlijst stond. Dat wil wel eens bezwaren hebben. Maar een onloochenbaar voordeel is het toch geweest dat Monumentenzorg flink heeft bijgedragen aan de onlangs uitgevoerde restauratie.

Na bijna 10 jaar samenwonen durven wij te spreken van een gelukkige levensverbintenis waaraan veel te beleven valt. In onze remonstrants-vrijz. hervormde gemeente voelen wij ons met elkaar verbonden in de geest van Jezus Christus, die het aanschijn der aarde vernieuwen wil.

Belangrijk zijn voor ons vrijheid en verdraagzaamheid, niet te verwarren met vrijblijvendheid. In vallen en opstaan proberen wij onze gemeente een plaats te laten zijn van geboortigheid en bemoediging, van troost en uitdaging; een plaats waar je mag zijn wie je bent; een plaats waar je uitgenodigd

wordt te worden wie je zijn kunt. Typerend voor een gemeente die meer wil zijn dan een aktiegroep of een vriendenkring vinden wij dat de betrokkenheid op elkaar en de betrokkenheid op de gehele samenleving elkaar in evenwicht moeten houden, aanvullen en versterken. Wij proberen dat vorm te geven door onderling pastoraat (elkaar waakzaam houden en gidsen naar een bewuste eigen keuze voor het leven), door allerhande dienstbetoon met tijd,

geld en praktische hulp, door een uitgebreid winterprogramma waarin wij naar elkaar luisteren en met elkaar spreken over een bijbelgedeelte, een boek of een vraag; kortom het bijstellen van eigen levensstijl, van inzichten en houding; het is tegelijk weerbaar én kwetsbaar worden, het leren verstaan van Gods weg met de mensen, ook in de geschiedenis van onze dagen.

En last but not least: al het bovenstaande zou los zand blijven zonder een centrale samenkomst van de gemeente als geheel. In de kerkdienst zoeken wij uitdrukkelijk de bemoeiende ontmoeting met elkaar en met Hem die ons roept ons leven en samenleven te laten vernieuwen door de geest van Jezus Christus. Ieder die in die geest met ons mee wil denken, meedoen en mee beleven, incidenteel of meer permanent, is van harte welkom.

Op donderdag 24 mei hopen wij U in ons kerkgebouw te mogen ontvangen.

Over het gebouw en zijn geschiedenis zal U dan een en ander verteld worden door de heer H.C. Besancon, voorzitter van onze Werkgemeenschap.

Zelf hoop ik u iets te mogen vertellen over het reilen en zeilen van onze gemeente.

ds. H.J.J. van Waveren

DONDERDAG 26 APRIL 1984

JAARVERGADERING VRIENDENKRING.

Gaarne nodigen wij U uit voor een jaarlijkse vergadering op Donderdag 26 april a.s. in een der zalen van de Doopsgezinde Gemeente, ingang Frankestraat te Haarlem. Aanvang om 19.30 uur.

AGENDA.

Opening door de voorzitter

Jaarverslag 1983 van het bestuur (zie kroniek)

Financieel verslag van de penningmeesters (zie kroniek)

Verslag van de Kascommissie

Benoeming Kascommissie

Mededelingen inzake projecten 1984-1985 door de heer Van Kempen Sr met enige dia's met enige dia's van de heer Bogaart, over deze projecten.

Rondvraag.

Pauze - Kopje koffie aangeboden door het bestuur.

Dia's met toelichting over Den Haag, door Mevrouw J.F.M. Wentholt, medewerkster van het Gemeente Archief van Den Haag.

Toelichting

In deze kroniek vindt U weer enkele toelichtingen over de aanstaande jaarvergadering.

Financieel- en jaarverslag geven U een duidelijk inzicht in en over de werkzaamheden van het bestuur.

De heer Van Kempen Sr zal ons informeren over de projecten welke door onze kring in 1984/1985 zullen worden betaald, met dia's van ons bestuurslid de heer Bogaart. Tevens zullen wij U iets vertellen over de te houden tentoonstelling in 1985.

In de pauze bieden wij U weer een kopje koffie aan, daarna zal Mevrouw Wentholt haar lezing houden.

Graag tot 26 april a.s. om 19.30 uur in de Doopsgezinde Gemeente.

Het Bestuur.

JAARVERSLAG 1983

"VRIENDEN VAN DE GROTE KERK TE HAARLEM"

Het jaar 1983 was voor de Grote of Sint Bavo Kerk en de Vriendenkring een belangrijk jaar vol activiteiten in en rond onze Bavo en wel t.g.v. de extra Vriendendag van onze kring en Kerkepad '83, welke in Haarlem werden gehouden. Reeds zeer vroeg begon een werkcommissie, bestaande uit de bestuursleden van de Vriendenkring, vertegenwoordigers van het Bisdom en Gemeente Haarlem, City Haarlem, Restauratiefonds en de heer H.W. van Kempen sr. met de voorbereiding en het organiseren van lezingen, welke ter gelegenheid van het gereedkomen van de 1ste en 2de fase van de restauratie en de extra Vriendendag zouden worden gehouden. Op 15 maart 1983 hield de heer H.E. Phaff een bijzondere lezing in de Gravenzaal van het Stadhuis van Haarlem met als onderwerp "De Grote Kerk en de Stad Haarlem". 25 april was de zaal in Hotel Die Raekse overvol toen de heer P. Jongens een lezing hield over de "Haarlemse Hofjes" en op 11 mei sprak de heer P. Biesboer over de Grote of Sint Bavo Kerk op 17e eeuwse tekeningen en schilderijen. De lezingen, die in samenwerking met de Vereniging Haarlem werden gehouden, werden door ruim 500 personen bezocht.

In april 1983 was natuurlijk zaterdag de 9de april de dag voor Haarlem en voor onze kring in het bijzonder. Op deze dag werd onze bijzondere vriendendag gehouden. Om 10 uur v.m. speelde het Haarlemse Brass Ensemble o.l.v. Joop Boelsma. Na de toespraken van de voorzitters van de Vriendenkring en de Kerkvoogdij sprak burgemeester Reehorst een zeer feestelijk woord, waarna hij namens de Gemeente Haarlem en de Vriendenkring de Nederlands Hervormde Gemeente Haarlem het zeer fraaie nieuwe Bavobeeld aanbood. Tegen 11 uur v.m. brachten Natalie Houwing en Joris Geest man muziek op blokfluit ten gehore. Om 16 uur werd een koorconcert gegeven en daarna werd de dag afgesloten met de traditionele samenhang, beide manifestaties onder de bezielende leiding van de bekende dirigent Rudolf Grasman. De gehele dag werden in de kerk rondleidingen gehouden; deze dag werd door ruim 2700 mensen bezocht. Woensdag 20 april opende Burgemeester Reehorst een zeer bijzondere tentoonstelling met werken van de bekende glazenier Louis Boormeester in de kloostergang van het Stadhuis van Haarlem.

Op 28 april hielden wij onze jaarvergadering met tal van punten op de agenda; na de pauze was er een fraaie film over Gouda, de heer J.F.A. Gaster, directeur V.V.V. Gouda gaf bij deze film informatie over zijn stad.

Op 7 mei en 24 september bezochten wij Gouda, waar men een zeer informatief programma had samengesteld, o.a. bezoek aan het Stadhuis met een welkomstwoord door Burgemeester Broekens, aan de Grote of Sint Janskerk en het Catharina Gasthuis. Beide dagen was het prachtig weer en aan de bezoeken namen ongeveer 320 vrienden deel.

De 27ste mei was voor de beeldhouwster Anne Hofte de grote dag; het door haar vervaardigde Bavobeeld was aangebracht aan het zuider transept en werd door de heren Reehorst, Visser en Post na enige feestelijke woorden plechtig onthuld.

Onze kring is samen met het V.V.V. Haarlem, bestuursleden van de Kathedrale Basiliek van Sint Bavo, van de Waalse Gemeente en van de Hervormde Gemeente betrokken geweest bij de werkzaamheden rond Kerkepad '83, die door de N.C.R.V. in Haarlem werd gehouden.

Veel werk, maar een zeer bijzondere ervaring was het wel. Er is door zeer velen hard aan de voorbereiding van deze dagen gewerkt. Onze Bavo werd op beide dagen door ongeveer 17 duizend mensen bezocht, waarbij de bezoekers door onze rondleiders werden geïnformeerd, aan de verkooftafel geschenken konden aanschaffen en bij de koffietafel zich te goed konden doen aan koffie en/of frisdranken.

Voor deze dag was door de heer P. Speelman een speciaal stempel ontworpen.

1 oktober, onze jaarlijkse Bavodag, dit keer geopend door mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen, lid van de Raad van State, die tevens de gerestaureerde wapenborden van de familie De Raet in de Vontkapel onthulde. Aan deze dag werkten muzikaal mede Klaas Bolt, mevrouw Gemma Coebergh, mevrouw Hilda de Bondt uit Gent en het koor Jubilate Deo o.l.v. Teeke Bijlsma met aan het orgel Dirk Out. De dag werd weer besloten met de zo gewaardeerde samen-zang.

Ongeveer 1400 bezoekers genoten van deze Bavodag en bewonderden de fraaie wapenborden, die door de fa. De Jongh in Waardenburg deskundig waren gerestaureerd.

Bijzondere gast was op deze dag het Zeeuws Genootschap, dat een officieel tegenbezoek aan Haarlem bracht.

Zaterdag 22 oktober brachten enkele vertegenwoordigers van de Gemeenteraad van Haarlem een werkbezoek aan de Kerk en zij werden door de architecten Van Kempen sr. en Lankhorst geïnformeerd, waarna een rondleiding door de gehele kerk volgde.

Ongeveer 60 leden namen deel aan de rondleiding door het Stadhuis van Haarlem, die door de heer J.W.G. Fontein "pandbewaarder" van het Stadhuis op zaterdag 5 november werd gehouden.

Ruim 150 leden van onze kring waren zaterdag 26 november in het Teylers Museum aanwezig bij de lezing, gehouden door de "Kasteleijn" van dit beroemde museum, de heer J.H. van Borssum Buisman en wel over het ontstaan en het bezit van het Teylers Museum.

Deze lezing werd ons door de directie van het museum aangeboden en met deze manifestatie sloten wij de werkzaamheden van het jaar 1983.

De Bavo Kroniek verscheen in 1983 vier keer. Zeer bijzonder uitgaven van de kroniek waren die m.b.t. onze Vriendendag en Kerkepad.

In alle uitgaven werd ruim aandacht besteed aan tal van manifestaties van de Vriendenkring, maar ook aan o.a. het Stoelenconcert, het Stoelenregister, vervaardigd door de heer P. Speelman en aan vele voor kerk en Haarlem belangrijke zaken.

De groep van rondleiders was actief op de Vriendendagen en op vele zaterdagen tussen april en oktober 1983.

De verkooftafel heeft bij tal van manifestaties een belangrijke rol gespeeld o.a. tijdens de Braderie gehouden door City Haarlem en tijdens de Sint Nicolaas- en Kerstkoopavonden in de Brinkmannpassage.

Wij prijzen ons gelukkig dat onze leden ook - ondanks de economische crisis - in 1983 hun financiële bijdragen overmaakten. Wij sloten 1983 af met ruim 3000 betalende leden.

Gezien de vele werkzaamheden vergaderde het bestuur van de kring in 1983 twaalf maal. Tot het bestuur traden toe mevrouw S.S. Schreuder-Dercksen en de heer L.G. Cornet. De heer Van Kempen jr. is tweede adviseur van ons bestuur geworden.

De contacten met het Gemeentebestuur van Haarlem, de Provinciale Overheid alsmede met de media in en rond Haarlem verliepen voorspoedig.

Voor 1984 staan weer vele activiteiten op stapel, waarvan een aantal in samenwerking met meerdere organisaties in Haarlem.

Het bestuur, medewerkers en de leden van de Vriendenkring blijven zich ten doel stellen onze fraaie Grote of Sint Bavo Kerk in de belangstelling te houden.

Wij zijn dat aan dit nationaal monument verplicht.

Het Bestuur.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

BERICHTEN VANUIT HET SECRETARIAAT

Beste vrienden en vriendinnen,

Hartelijk dank voor de vele spontane reacties welke mijn vrouw en ik, via brief en telefoon, van U mochten ontvangen, tijdens en na het bezorgen van de briefopeners en andere artikelen.

Maar liefst 1200 briefopeners en enkele honderden andere artikelen hebben we de laatste maanden voor U in mogen pakken, en zijn door ruim 20 vrijwilligers, in de regio Haarlem, bij U thuis bezorgd.

Een woord van dank aan deze mensen is hier zeker op zijn plaats, want niet alleen dat het aantal pakjes weer groot was, tegelijkertijd begon nota bene de winter in te vallen. Mede namens alle bestuursleden hopen we dat het ook dit jaar zijn doel niet voorbijschiet en U, evenals verleden jaar, d.m.v. dit geschenk, weer vele nieuwe leden zult aan werven. Trouwens de eerste nieuwe leden mocht ik al een acc. kaart sturen. Wij rekenen op U.

Onze excuses dat we dit jaar wat later waren met bezorgen. Mede door de poststaking en daardoor de wat tragere betaling was, voor mijn gevoel, toch wel de grootste oorzaak daarvan.

Tenslotte wil ik hen, die nog niet gestort hebben, vragen dit nu zo snel mogelijk te doen opdat er voldoende geld vrij komt voor de niet subsidiabele restauratie-werkzaamheden, die we voor dit jaar hebben toegezegd.

Daar velen onder U niet in de gelegenheid zijn, door welke omstandigheid dan ook, onze Bavo-artikelen via onze verkooftafel en/of Kerk. Bureau te verkrijgen, volgen hieronder al onze artikelen, die U dan per post of telefoon aan het secretariaat kunt bestellen.

Een hartelijke groet en tot ziens bij onze vele activiteiten die ons, ook dit jaar weer, te beurt vallen.

J.H. Broek Roelofs.

De volgende artikelen zijn verkrijgbaar:

Bavo-handboek	f 12,50
Bavo-tegel (met lijst)	f 15,-
Bavo-tegel (zonder lijst)	f 10,-
Boek rondleiding door de Grote-kerk	f 15,-
Correspondentiekaarten	f 5,75
Verzilverd lepeltje Grote-kerk	f 12,50
Bavo kaars	f 7,50
Bavo verjaardagskalender (Dr. A. Melchior)	f 10,-
Eierdopje	f 8,50
Bavo lucifers	f 1,50
Notitie boekje	f 2,50
Bavo-sticker	f 1,-
Schuifpuzzie	f 7,50
Bavo-poster	f 2,50
Grammofoonplaat Bavodag	f 22,50
Sleutelhanger	f 2,50
Sleutelhanger	f 3,50

DE RESTAURATIE

Het laatste verslag in de BK over de vorderingen van de restauratie dateren van sept. 1982. Het meest opvallende van dat ogenblik was de verwijdering van de steigers aan de buitenzijde langs het hoge gedeelte van het schip, hetgeen inhield dat op dat moment de restauratie van de z.g. lichtbeuk aan de buitenzijde voltooid was. Aan het interieur moest nog veel gebeuren.

Sindsdien is er zeer veel werk verzet, want inmiddels zijn de zijbeuken van het schip met Hondenslagers- en Vontkapel gereed, waardoor de officiële ingebruikname van dit gedeelte in mei 1983 mogelijk werd.

Nog tijdens de werkzaamheden aan het schipgedeelte waren de transeptgevels reeds volop onderhanden, waarvan het hoge gedeelte werd afgerond met de plaatsing van het Bavo-beeld, waaraan in een vorige BK voldoende aandacht is besteed.

In de laatste alinea van het vorige verslag sprak ik nog de hoop uit dat er middelen zouden worden gevonden voor het polychromeren (beschilderen in kleur) van de teruggevonden gewelfschilderingen in de Vontkapel. Gelukkig zijn de "Vrienden" ook voor dit onderdeel, evenals voor de restauratie van de wapen- en grafborden in deze kapel, weer bereid gevonden deze niet subsidiabele kosten voor hun rekening te nemen.

Het verdere verloop van de restauratie van het koor met zijbeuken is feitelijk een herhaling van het hieraan voorafgaande schipgedeelte. Aangezien wij nu reeds maart 1984 schrijven, dus 9 maanden na heringebruikneming van het schip, is het duidelijk dat de werkzaamheden aan de lichtbeuk (hoge gedeelte boven de zijbeuken) reeds ver gevorderd zijn, n.l. de kapconstructie met trekbalken, sleutelstukken en muurstijlen zijn gereed en aan de buitenzijde kunnen balustrades en pinakels, evenals de nieuwe koperen goten, weer en wind doorstaan.

In de raamopeningen waren de natuurstenen montans (verticaal) en bronzen brugstaven (horizontaal) al vóór de winter aangebracht, zodat het hoge gedeelte, na plaatsing van de beglazing, water en winddicht was. Zodoende kon er worden doorgewerkt, behoudens een korte periode van vorstverlet.

Momenteel is het stucwerk afgehakt van muren en stenen gewelven, behoudens nog enkele kleine gedeelten, en wordt het hoge houten stergewelf weer op kleur gebracht, hetgeen ook weer mogelijk is door financiële medewerking van de "Vrienden".

Interessant detail bij het ontleisteren van de lichtbeuk aan de noordelijke koormuur, boven de tweede kolom vanuit de viering (vierkante ruimte tussen koor en schip van een kruiskerk), is een daar blootgelegde schaduw-schildering. Deze heeft gediend als "contrastschildering" voor de bas- of pedaaltoeren van het voormalige orgel in het koor. Dit was een z.g. zwaluwnestorgel, op een schilderij van P. Saenredam weergegeven uit 1636, wat in 1773 is afgebroken. Genoemde schildering is in zijn totaliteit opgemeten, waarbij geen reconstructie nodig was, en zal met gelden welke hiervoor door de "Vrienden" wederom zijn beschikbaar gesteld, na het herpleisteren worden teruggebracht. Handhaving van het stucwerk per plaatse was, vanwege de slechte kwaliteit, niet meer mogelijk.

De laatste fase, n.l. die van de ombouwen, kan in een volgende BK aan de orde komen. De kosterswoning is voorge trokken, zodat deze in april kan worden bewoond.

H.W. van Kempen jr.

BESTUUR VRIENDENKRING

Voorzitter	J.A.H. Post van Kinsbergenstr. 50	2014 DJ Haarlem
Secretaris	J.H. Broek Roelofs Zeelandlaan 72	2101 TP H'stede
Penningm.	H. Deurloo Hyacintenlaan 26 rd	2015 BD Haarlem
2e Penningm.	L.G. Cornet Houtmankade 7	2014 AC Haarlem
Publicist	R. Bogaart van Deventerstr. 79	2035 AC Haarlem
Kalligraaf	P. Speelman Staalstraat 19-3	2033 XG Haarlem
Kerkvoogdij	H.L. Vermaire E. Casimirlaan 19	2051 HA Overveen
Verkooptafel	Mw. S. Schreuder- Dercksen Sonderholm 55	2133 JB Hoofddorp
Adviseur	Th.A. Delleman Rijksstraatweg 306	2025 DP Haarlem
Adviseur	H.W. van Kempen jr. Kleverlaan 49	2061 TB B'daal

AGENDA van APRIL tot SEPTEMBER 1984

AGENDA VAN APRIL TOT SEPTEMBER 1984

Donderdag 12 april a.s. in de Waalse Kerk, Begijnhof 30 te Haarlem, lezing door Drs. J.S. de Groot. Aanvang 20.00 u.

Donderdag 26 april a.s. Jaarvergadering Vriendenkring, Doopsgezinde Gemeente, Frankestraat te Haarlem. Aanvang 19.30 u.

Donderdag 3 mri a.s. Bezoek aan Den Haag. Vertrek 8.00 u. van het Stationsplein.

Donderdag 24 mei a.s. in de Remonstrantse Kerk, Prins Hendrikstraat te Haarlem, lezing door de heer H.C. Besancon en Ds. H.J.J. van Waveren.

Zaterdag 8 en zondag 9 september a.s. Historische Markt in de Vleeshal op de Grote Markt van Haarlem. (nadere gegevens volgen).

Redactie adres: van Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem
023 - 33 08 77

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurlou, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

september 1984

Beste Vrienden en Vriendinnen.

De laatste Bavodag in een te restaureren Kerk, toch weer een mijlpaal waar lang tegen aan is gekeken. Met elkaar verheugen wij ons op het gereed komen van deze voor Haarlem zo belangrijke restauratie. Voor deze bijzondere Bavodag op zaterdag 13 oktober a.s. heeft het bestuur een bescheiden doch interessant programma samengesteld. Drie belangrijke punten, t.w. om 10, 12 en 15 uur, daartussen weer rondleidingen door onze bekende rondleiders. Bijzonder verheugd is het bestuur dat Burgemeester Schols van Den Haag deze Bavodag 1984 wil openen. Reeds jaren is er tussen Den Haag en onze kring een goed contact, denkt U maar aan de wapenborden van de Familie de Raedt - terug gekregen uit Den Haag - en dit jaar zijn er ruim 400 leden van onze kring op bezoek geweest in Den Haag. Burgemeester Schols is in gezelschap van zijn vrouw en zal de gehele dag in Haarlem blijven, naast een bezoek aan onze Bavo, zal o.a. nog een bezoek aan het Frans Halsmuseum worden gebracht. Voor en direct na de opening kunt U luisteren naar de "Driehuizer Cantates" een groep zeer muzikale dames, welke werken van o.a. Fauré en Mendelssohn voor U ten gehore zullen brengen. Om 12 uur kunt U luisteren naar vier solisten van het Noordhollands Promenade Orkest uit Haarlem, welke een nog nader te bepalen programma ten gehore zullen brengen. Om drie uur de Christelijke Oratorium Vereniging "Haarlem", welke gedeeltes uit het beroemde werk "Messa di Gloria" van Puccini zullen uitvoeren, o.l.v. de heer H. Brasser en 2 solisten. Het koor zal tevens de samenzang welke elk jaar onze Bavodag besluit begeleiden. U ziet, een dag om naar toe te komen.

Dan op donderdag 18 oktober a.s. de lezing over en in de Katholieke Basiliek van Sint Bavo aan de Leidsevaart om 20.15 uur. De lezing zal worden gehouden door de heer A.M. Hulkenberg uit Lisse, een spreker bij uitstek, welke veel van de Bavo weet te vertellen. Na de lezing kunt U door deze fraaie Kathedraal wandelen en bekijken wat U zojuist is verteld. In November a.s. zal de heer H.W. van Kempen Sr. een lezing over de Kerk in

Bloemendaal houden, doch daar hoort U nader van.

Direct na de manifestaties najaar 1984 zullen enige werkgroepen aan de slag gaan ter voorbereiding van de extra Vriendendag voorjaar 1985 en het 10-jarig bestaan van onze kring in het najaar 1985.

Het zal echt veel werk worden, doch gezien de goede samenwerking binnen het bestuur en de medewerkende organisaties zoals Kerkvoogdij, Bisdom Haarlem, de Vrienden van het N.P.O., de Stichting Orgelconcours en de Gemeente Haarlem zal alles worden zoals wij ons voorstellen.

Enige maanden geleden hebben de bestuursleden een bezoek gebracht aan de heer L. Boormeester, op het atelier van de bekende Haarlemse Glazenier Bogtman, de heer Boormeester is daar hard bezig ons raam begin 1985 gereed te krijgen. Het zal een schitterend raam worden, verder wil ik er nog niet over schrijven, des te groter is de verrassing.

Het College van Burgemeester en Wethouders van Haarlem bezochten op uitnodiging van Uw bestuur de Bavo op 3 juli j.l.

Na een korte uitleg over de werkzaamheden in en aan de Kerk door de heren Van Kempen Sr. en Lankhorst en over de Vriendenkring door de voorzitter is een rondleiding tot hoog in de Kerk gehouden.

Naast de voorbereiding manifestaties 1985 is het bestuur ook weer bezig met het jaarlijks bezoek aan een andere stad en een tegenbezoek van een bevriende organisatie uit Den Haag.

Hopelijk komt U 13 oktober naar onze Bavo en 18 oktober naar de Bavo aan de Leidsevaart, beide zijn het echt waard.

J.A.H. Post
voorzitter

Drs. Jan Reehorst
Burgemeester van Haarlem van 16 augustus 1977 tot 1 oktober 1984

Beste Vrienden en Vriendinnen

Natuurlijk weet U reeds dat de Burgemeester van Haarlem de heer Reehorst per 1 oktober a.s. terug zal treden uit

het ambt als Burgemeester van Haarlem. Een beslissing die wij moeten respecteren. Doch spijtig is het wel. Onze kring heeft aan de heer Reehorst veel te danken, voor de Bavo, waar hij vanuit zijn werkkamer dagelijks op uitkeek was niets te veel.

Veel waardering was er ook voor onze kring, wij ontvingen veel steun bij acties in en rond de kerk. Wanneer mogelijk was de Burgemeester samen met Mevrouw Reehorst op onze bijeenkomsten en reizen aanwezig.

Als afscheidsgeschenk hebben wij als bestuur besloten om het echtpaar een kleine fototentoonstelling aan te bieden in de kloostergang van het Stadhuis van Haarlem, e.e.a. in samenwerking met het college van Wethouders van Haarlem. Op deze tentoonstelling kunt U foto's bekijken van de heer Reehorst's politieke werkzaamheden van 1953 t/m 1984, deze foto's geven een kleine indruk van zijn werkzaamheden als Lid van de Gemeenteraad- en Wethouder van Rotterdam, Burgemeester van Velsen en Haarlem. Daarnaast enige foto's uit deze drie plaatsen, vooral cultuur, wijkvernieuwing en de havens, zaken waar de heer Reehorst veel voor heeft gedaan. De foto's zijn uitgezocht door en met medewerkers van de Gemeente archieven van Velsen, Rotterdam en Haarlem. Daarnaast heeft de heer E.A. van Voorden zeer technische adviezen verstrekt. U kunt de tentoonstelling bezichtigen tussen 10- en 16 uur op het Stadhuis van Haarlem.

Namens U allen wens ik de heer en mevrouw Reehorst- Van Vugt nog vele goede en gezonde jaren in Haarlem toe.

J.A.H. Post
voorzitter

PROGRAMMA

ZATERDAG 13 oktober 1984 BAVODAG.

10.00 uur Opening van de Bavodag door de heer Drs. F.G.L.L. Schols, Burgemeester van Den Haag.

Voor en direct na de opening zingen de Driehuizer Cantates werken van Fauré, Mendelsohn, Schutz, Purcell en volksliederen uit verschillende landen, o.l.v. Mevrouw Teppema.

11.00 uur Rondleidingen door de Kerk

12.00 uur Het optreden van Mw. Florentine Peuschgens, viool.
Mw. Elly Geenevasen, elektr. accordeon.
Hr. Floor Vischer, viool.
Hr. Geert van Tijn, cello.
Leden van het Noordhollands Promenade Orkest.

13.00 uur Rondleidingen door de Kerk
14.00 uur " " "
15.00 uur De Christelijke Ort. Ver. "Haarlem" o.l.v. de heer H. Brasser met de "Messa di Gloria van Giacomo Puccini."
16.00 uur Samenzang o.l.v. de heer H. Brasser en met medewerking van het koor.

Op deze dag is natuurlijk ook aanwezig de bekende verkooptafel en onze koffietafel.

U zult onze rondleiders vinden bij de ingang van de kerk.

Breng Uw VRIENDENKAART mee, dan is de toegang kosteloos, niet leden toegang F 1.50.

Reeds vele jaren is de firma G.A. Goldschmeding van de Grote Markt, gegeng een vleugel ter beschikking te stellen, voor de begeleiding op deze dag.

SCHOLS, Drs. Frans Gerardus Leo Lambert

geboren: 12 januari 1926 te Schinnen(L)

Huidige functie:

Burgemeester van 's-Gravenhage

Politieke Partij: Katholieke Volkspartij

Feiten en data:

1947: Aanvang studie der filosofie te Nijmegen (niet beëindigd)
1949: Aanvang studie politieke en sociale wetenschappen te Nijmegen - van september 1954 tot augustus 1955 onderbroken voor studiereis Verenigde Staten van Amerika in kader uitwisselingsprogramma jeugdleiders der V.S. (1953-1954 praeses sociëteit Roland.)
1956: Doctoraal examen politieke en sociale wetenschappen

sept.'56 - jan.'58: Werkzaam als medewerker nationale federatie Het Wit-Gele-Kruis te Utrecht;
jan.'58 - jan.'60: Vereniging Nederlandse Gemeenten, werkzaam als lid van de redactie staf afdeling onderwijs, gezondheidszorg jeugd en sportzaken;
16 aug.'60 - '68: Burgemeester van Maasbree;
16 nov.'68 - 14 okt.'75: Burgemeester van Venray;
14 okt.'75 - : Burgemeester van 's-Gravenhage.

Drs. F.G.L.L. Schols is gehuwd op 16 december 1967 met:
Van Els, Antonetha Henrica, geboren: 24 augustus 1936 te Wanssum (L).

Elke Greetje Hanneke, geboren: 28 mei
1974 te Venray

De Driehuizer Cantates

In de loop der jaren is een rijk en gevarieerd repertoire gevormd met werken van Fauré, Mendelsohn, Purcell, Schütz en volksliederen uit verschillende landen. Uit dit repertoire zullen wij enige werkjes ten gehore brengen.

C.O.V. "HAARLEM" op de Bavodag

- Voorts vele werken van de klassieken zoals Bach, Händel, Haydn, Mozart en ook het beroemde Requiem van Verdi.

Inlichtingen over het lidmaatschap van de C.O.V. "Haarlem" verstrekt de Vriend van de Bavo, secretaris P. Couzy, telefoon 254637.

"Kathedrale Basiliek Sint Bavo" aan de Leidsevaart

Gaarne nodigen wij U uit voor een bijzondere lezing over deze fraaie Kathedraal, welke gehouden zal worden op donderdag 18 oktober a.s. in de Kathedraal, ingang Bisschop Bottemanplein te Haarlem. Aanvang 20.15 uur.

De lezing zal worden gehouden door de heer A.M. Hulkenberg uit Lisse. De heer Hulkenberg is een bekende spreker en weet veel van de historie van Haarlem en omgeving. Graag tot 18 oktober a.s.

het bestuur.

DE KATHEDRALE BASILIEK SINT BAVO

Haarlem is een Sint-Bavostad. Sinds de Gentse en Haarlemse lakenweverijen elkaar gevonden hebben is de verering van de Gentse Sint Bavo ook naar Haarlem overgeslagen. Zo kunnen uit zeer commerciële relaties geestelijke banden ontstaan. Een Sint-Bavokerk te Heemstede, een Bavokerk in het oude Schoten, maar naast de beroemde "Oude Sint Bavo" aan de Grote Markt trekt de "Nieuwe Bavo" aan de Leidse Vaart toch wel de meeste aandacht.

Al dadelijk komen allerlei vragen. Wat is een kathedraal? En wat een basiliek? En is daarvan in de "Kathedrale Basiliek" wat te bemerken? Wanneer is de kerk gebouwd? Heeft het "Roomsen, dat zijn wij" hierbij ook een rol gespeeld? En waarom ligt de kerk min of meer in een "kuil", aan de rand van de stad aan de Leidse Vaart?

Nieuwe vragen. In welke stijl is de kerk gebouwd? "Een allegaartje", zei eens iemand. Moet men de kerk dan eclectisch noemen? Of toch niet? Het was wel zeer opvallend, dat zeer veel bezoekers van "Kerkepad" zo enthousiast waren. Veel andere bezochte kerken vonden ze te oud - ik laat dit voor hun verantwoording -, te kaal of juist te rommelig en druk. De kathedraal bleek zeer veel mensen, uit alle mogelijke groeperingen, aan te spreken.

"Gemakkelijk" is de kerk overigens niet, in die zin dat het vrijwel onmogelijk is alles omtrent de bouw en versiering te weten en te begrijpen. Er is zo ongelooflijk veel symboliek in verwerkt. Met name is dat bijvoorbeeld het geval bij het altaar van het Heilig Hart, het symbool van de liefde van de Heer. Dat altaar is eigenlijk veel te druk. Maar hoe kleurrijk en tegelijker-tijd verrustigend zijn dan de prachtige glazen van Bijvoet in het dwarsschip. Over de schilderijen daar beneden kan men weer van smaak verschillen.....

En dan de Kerstkapel, waar een zeer oud-middeleeuwse traditie die ook de Oude Sint Bavo al kende, wordt voortgezet. Wat te denken van de kapel der "Martelaren van Gorcum", die bij kerkepad zo veel uitleg vroeg? En dat juist in het herdenkingsjaar van Prins Willem van Oranje, "de Zwijger". En wat moeten we met de tegeltableaux van Jan Toorop? Zijn beroemde "Engel" geldt als het schoonste werk van de hele kathedraal! Is het waar wat "Kerkepad" schreef, dat Toorop geen tijd was gegund ze te vol-einden? Of lag het toch een beetje anders?

Wat moet dat bronzen koorhek? De "Oude Sint Bavo" heeft er ook een.... En waarom is de bouw en inrichting van het priesterkoor thans alweer achterhaald? Vragen, steeds maar vragen. Over al deze dingen wil iemand die zelf ook nog vol met vragen zit U gaarne op 18 oktober iets vertellen. Zelf nog vol met vragen...., maar met één ding troost hij zich: juist die leraar die inder-tijd op school zei, dat hij het ook niet allemaal wist, bleek in het leven toch van waarde te zijn.

Lisse, A.M. Hulkenberg

Enige mededelingen omtrent het resultaat van het onderzoek naar muurschilderingen in de Grote of St.-Bavokerk.

Wanneer de Grote of St. Bavokerk in gesprek of geschrift ter sprake komt, dan wordt onvermijdelijk uiting gegeven aan de kwaliteiten en het aanzien van het grote of Müllerorgel en de belevenis ervan in de serene sfeer van het kerkinterieur: de maatverhoudingen, de subtiele geleedheid van de verschillende architecturale onderdelen en het fraaie pleisterwerk, dun en voorzien van fijne witsauslagen zonder het effect van er "witgekalkt" uit te zien.

Met deze voor de Grote of St.-Bavokerk kenmerkende aspecten is gedurende de restauratie zo zorgvuldig mogelijk omgegaan. (1). Gezien het uitgangspunt voor de huidige restauratie, namelijk constructief herstel, waren er aanvankelijk ook geen discussies omtrent mogelijke veranderingen of vernieuwingen. Alleen daar, waar noodzakelijk zouden herstelwerkzaamheden plaatsvinden. Zo was men in het oorspronkelijke plan ook van oordeel dat het historisch pleisterwerk gehandhaafd zou kunnen worden en slechts op enkele plaatsen bijgewerkt zou moeten worden. Tijdens de restauratie is echter gebleken dat het pleisterwerk op te veel plaatsen en over te grote velden onvoldoende hechting vertoonde met het achterliggende metselwerk, hetgeen voornamelijk door vocht maar ook door scheurvorming van muurwerk was veroorzaakt. Gevreesd werd dat tijdens of spoedig na de restauratie de gevolgen hiervan merkbaar zouden worden en dat op verscheidene plaatsen grote delen pleisterwerk zouden gaan loslaten. Na uitvoerige beraadslagingen, die volgden op het technisch onderzoek, is toen alsnog besloten over te gaan tot het geheel verwijderen van de pleisterlagen en het weer opnieuw aanbrengen.

Alvorens met het afbikken te beginnen, is er gelegenheid geboden om een onderzoek in te stellen naar mogelijke sporen van schilderijen op zowel het muurwerk als op de gewelven (2). Dit onderzoek heeft geheel parallel gelopen met de volgorde van de restauratiewerkzaamheden. Dit hield in dat werd begonnen met de lichtbeuk van het schip en dat vervolgens de zijbeuken, de nevenruimten en de gewelven van de zijbeuken, de lichtbeuk van het koor, de kooromgang met opgaand muurwerk en de gewelven, de nevenruimten en de transeptarmen werden onderzocht. Het gepleisterde interieur dat in zijn totaliteit als "wit" werd ervaren, gaf geen aanleiding te vermoeden dat de kerk met muurschilderingen - met uitzondering van kolom- en gewelfschilderingen - gedecoreerd zou zijn geweest. Zowel de archivalische bronnen (voor zover doorgenomen) als ook de literatuur bevatten geen mededelingen betreffende het aanbrengen van gepolychromeerd schilderwerk, maar wel posten over "swarten" ofwel zwartschilderen. Ook historische afbeeldingen van het interieur van de

kerk, waarvan ons een rijke en lange reeks ter beschikking staat in de vorm van schilderijen en prenten, suggereren een witgesausd kerkinterieur zonder geschilderde voorstellingen, teksten of zelfs maar fragmenten ervan. Slechts twee schilderijen van Pieter Jansz. Saenredam tonen aan dat er gewelfschilderingen en een geornamenteerde rand-schildering aanwezig zijn geweest, waarover later meer.

Het onderzoek in het schip is in het najaar van 1981 gestart. Zeer minutieus zijn op die plaatsen, waar historisch gezien het voorkomen van schilderijen aannemelijk kon worden geacht, de witkalklagen verwijderd. Het was zeer verrassend en tot een ieders verbazing dat op diverse plaatsen restanten van polychromie en zwartschilderingen in het zicht kwamen.

De redactie heeft mij gevraagd om voor de "Vrienden van de Grote Kerk" een samenvatting te maken van hetgeen aan schilderijen is blootgelegd, omdat het met name aan deze "Vrienden" te danken is dat op verschillende plaatsen naar aanleiding van wat aan historisch decoratief schilderwerk werd aangetroffen weer opnieuw schilderijen zijn aangebracht of gerestaureerd (3). Tijdens het onderzoek zijn de in het zicht gekomen geschilderde fragmenten zo nauwkeurig mogelijk op schrift, in tekening en op foto gedocumenteerd. Op verschillende plaatsen kwam zoveel aan schilderwerkfragmenten tevoorschijn, dat een historisch betrouwbare reconstructie en in sommige gevallen zelfs een volledige opname van wat er aanwezig was geweest, kon worden gemaakt. Bovenstaande wekt de suggestie dat er veel sporen zijn gevonden en daarom moet wel de opmerking worden gemaakt, dat in vergelijking met sommige andere kerkinterieurs het niet eens zoveel is. Het grote belang ervan is dat het thans bekend is dat ook de Grote of St. Bavokerk voorzien is geweest van muurschilderingen, wat niet uitzonderlijk is, maar tot dusver onbekend was.

Het karakter van de aangetroffen schilderijen is uiteraard mede in overweging genomen of men wel of niet op basis van het gevondene weer schilderijen zou terugbrengen op het nieuwe pleisterwerk. Wat in het zicht is gekomen, kan worden gerangschikt onder het hoofdstuk "architecturale schildering", dat wil zeggen dat de schilderijen een architectuur ondersteunende functie hadden. Er zijn geen op zichzelf staande verhalende voorstellingen, afbeeldingen van heiligen of van bijbelse figuren e.d. aangetroffen. De blootgelegde schilderijen waren over het algemeen vrij sober van vorm en lijnenspel en hadden in de meeste gevallen een omliggende of afsluitende functie. Het weer opnieuw doen aanbrengen van dergelijke schilderijen heeft, in het geval van de Grote of St. Bavokerk dan ook niet het effect van een wijziging in het aanzien van het interieur gehad, maar heeft eerder een subtiele verrijking in de decoratieve sfeer, die de kerk vanouds gekend had, teweeg gebracht. In dit

overzicht wordt globaal beschreven, waar en wat er aan schilderijen is gevonden en in hoeverre deze zijn hersteld, opnieuw zijn aangebracht of uitsluitend in documentatie zijn blijven "voortleven".

Het schip.

De lichtbeuk. Zowel de noord- als de zuidzijde van de lichtbeuk vertoonden op verschillende plaatsen, met name langs de muurschalken en ter hoogte van de kapitelen, fragmenten van ranken- en krulmotiefschilderingen in de kleuren rood, roodbruin en oker. Helaas is het niet mogelijk gebleken een duidelijke inzage te krijgen of het hier om een vegetatieve- of lijstwerk-schildering ging. De restanten waren te summier, zodat ze uitsluitend op papier zijn vastgelegd, maar niet opnieuw zijn aangebracht. Alleen ter plaatse van de noordwestelijke vieringpijler is, net boven het kapiteel, een goed afleesbare roodgeverfde klimmende rank blootgelegd. De betekenis van deze rank kan geïnterpreteerd worden als die van een verbindend element tussen het kapiteel van de vieringpijler en de kraagsteen van de gewelfaanzet. Na ontleistering was aan sporen in het metselwerk te zien, dat in het oorspronkelijke plan van een stenen overwelfing voor het schip, de kraagstenen van de gewelf aanzetten op gelijke hoogte met het kapiteel van de vieringpijler hadden gezeten. Toen in het tweede kwart van de 16de eeuw het houten gewelf werd aangebracht, heeft men de aanzet hiervoor ca. 1.80m hoger geplaatst. Geconcludeerd kan worden dat de aangetroffen rank, die op ingevuld muurwerk was geschilderd, uit de periode kort daarna, maar zeker wel vóór de Reformatie, zal dateren. Deze rankenbeschildering is weer opnieuw aangebracht; in volle kleur over de hoogte waar duidelijk restanten in het zicht waren gekomen, gearceerd over het gedeelte, waar ze zo goed als zeker had doorgelopen.

De gewelven in de zijbeuken.

Op de wanden van de zijbeuken zijn geen fragmenten van schilderijen aangetroffen. De gewelfvelden van de vierdelige kruisribgewelven waren echter wel met een schildering gedecoreerd geweest. De versiering bestond uit een groen-geschilderd planten- of bloemmotief op de velden rond de sluitsteen. afb.1 Onmiskenbaar was deze schildering, een gestileerde lelie met aan weerszijden een rijk gekruld blad, met een sjabloon aangebracht. Deze gewelf-schilderingen zullen in de eerste helft van de 16de eeuw zijn opgebracht. De gewelven van de zijbeuken waren tegen het einde van de 15de eeuw voltooid, maar ook stilistisch gezien wijzen de schilderijen op die periode. Deze veronderstelling wordt ook nog ondersteund door het feit dat ze gelijkenis vertonen met de gewelfschildering in de viering, die in 1500 is vervaardigd. Op het schilderij van Saeredam uit 1633, waar een doorkijk is weergegeven in de zuidelijke zijbeuk vanuit het oosten naar het westen, zijn de zojuist beschreven gewelfschilderingen goed te onderscheiden. 4 Deze schilderijen zijn nu weer nieuw aangebracht.

Restauratie Grote of St.-Bavokerk te Haarlem
Onderdeel gewelfschilderingen zijbeuken schip

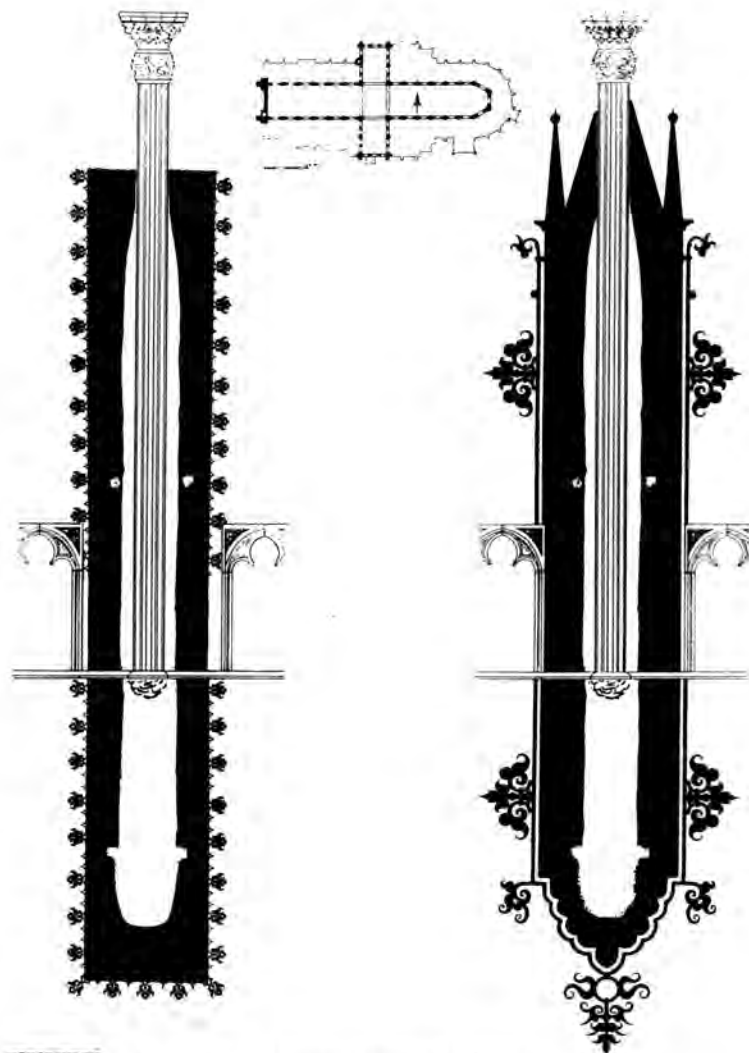
1

De contourschildering rond de gedenkstenen bij de Broodbank

Voor de restauratie was er rond de drie gedenkstenen bij de Broodbank een zware, gegolfde zwarte omlijsting, die ongetwijfeld uit het einde van de vorige eeuw of uit het begin van deze eeuw dateerde. Tijdens het onderzoek zijn op verschillende plaatsen onder en naast deze schildering restanten bloot gelegd van oudere schilderijen, die gelet op de stijlkenmerken uit twee perioden kunnen dateren; de oudste, bestaande uit fijn bloemwerk en sierlijk lijnenverloop - als het ware filigrainwerk - is zeker 16de-eeuws en de tweede, met voluutvormen en in- en uitzwenkende lijnen, zou 17de-eeuws kunnen zijn. De vondsten zijn zeer nauwkeurig gedocumenteerd en gebaseerd op het gegeven dat deze decoratie symmetrisch volgens een middenas zal zijn geweest, was een reconstructie mogelijk, waaraan echter toch nog enige twijfels bleven kleven. Over het weer opnieuw aanbrengen van een contourschildering, die verantwoord is gelet op hetgeen in de omgeving aanwezig is en op de vondsten van elders in de kerk voorkomende motieven, moet nog een definitief besluit worden genomen.

Het Koor.

De lichtbeuk. Ook het witgesausde muurwerk van de lichtbeuk van het koor ver- raadde tot aan de restauratie geen aan- wezigheid van muurschilderingen. Uiter- aard werd ook hier gestart met het onder- zoek op die plaatsen, waar de kans op het vinden van verfsporen groot was. In het koor was dit vooral ter plaatse van de eerste en tweede travee aan de noordkant, gerekend vanuit de viering, waar zich het voormalig grote orgel met de bastoren had bevonden. Het voorzichtig ontleisteren werd rijkelijk beloond met het aantreffen van een zwarte contour- of schaduwschilde- ring rond zowel het orgel als de bijbehor- ende bastoren. Deze schilderijen konden zo compleet aan het daglicht worden ge- bracht, dat een nauwkeurig historisch be- trouwbare documentatie kon worden opge- steld. Op het schilderij van Searedam uit 1636 met een doorkijk vanuit de zuidelij- ke kooromgang naar het noordwesten in het koor, is duidelijk decoratief schilderwerk langs de bastoren te zien. 5 In het Ge- meente-archief van Haarlem is bovendien op een tekening van de bastoren, overhoeks gezien, met een zwart geschilderde omlij- s-

Contourschilderingen bastoren: voormalig orgel in het koor.

3

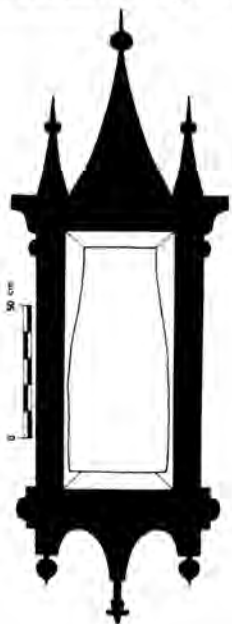
ting. Op deze tekening staat zowel het jaartal 1681 als 1735 te lezen, waarvan laatstgenoemde het meest waarschijnlijk is. Het grote, oude orgel in het koor is volgens de kerkrekeningen in het begin van de 15de eeuw aanwezig en de bouw van de bastoren zou rond 1470 hebben plaatsge- vonden. Beide zijn in 1773 afgebroken. Ze waren toen al geruime tijd buiten dienst gesteld nadat in 1737 het Müllerorgel in het schip was voltooid. De zwarte met sja- bloon aangebrachte randschildering rond het orgel, bestaande uit een afwisselend groot en klein bloemmotief, onderling ver- bonden door halfronde boogjes, zou, gezien de stijlkenmerken, uit de 15de eeuw kunnen dateren, maar een datering uit het tweede of derde kwart van de 16de eeuw is ook mo- gelijk omdat er toen ingrijpende werkzaam- heden aan het orgel werden uitgevoerd.

(afb.2) De zwarte contourschildering om de bastoren vertoonde een gestyleerde le- lie met bladornament aan de boven- en on- derzijde, bevestigd op een zwarte band naast het zwart geschilderde achterveld.

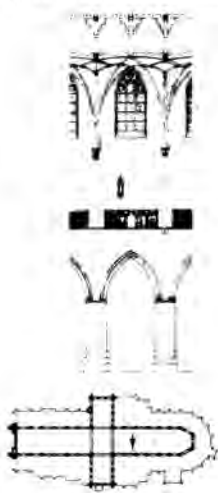
(afb.3) Aan de onderkant werd deze afge- sloten met rijk uitgewerkt médaillonmotief en aan de bovenkant bekroond met pinakel- torentjes. Deze sjabloonschildering, zou uit het midden van de 16de eeuw kunnen da- teren, gezien de invloed van de renaissan- ce. Er bestaat echter een grote traditie in het aanbrengen van dergelijke decora- tieve elementen en het is daarom ook niet

uitgesloten, dat bij vernieuwingswerkzaamheden aan het orgel in de dertiger jaren van de 17de eeuw deze overschildering is aangebracht. Nader onderzoek bracht aan het licht dat onder de zojuist beschreven schildering namelijk nog een oudere aanwezig was. Er zijn talrijke fragmenten van deze eerste beschildering, mogelijk uit het einde van de 15de of uit het begin van de 16de eeuw daterend, blootgelegd. Het betrof hier een zeer fijn gedetailleerd bloemmotief. Aangezien er enkele onderdelen van deze oudste schildering ontbraken, is besloten om de overschildering weer terug te brengen; een prachtig op zichzelf staand architectonisch ornament, dat ook goed herkenbaar op historische afbeeldingen was te onderscheiden. Op de plaats van het voormalig grote orgel is nu bij de restauratie een verkenning aangegeven in het pleisterwerk en ter weerszijde van de borstwering onder de waterlijst is de zwarte randbeschildering weer opgebracht. Hier tegenover, in de tweede travee aan de zuidkant, is praktisch volledig een zwarte contourschildering rond de onderste lichtsleuf van de erachter in het muurwerk gemetselde trapoplopend naar de zuidelijke transeptarm blootgelegd. Deze schildering vertoonde grote overeenkomsten in stijl met de tweede schildering rond de bastoren en zal vermoedelijk tegelijk met deze zijn aangebracht. Ook deze omlijstende zwartschildering is thans weer teruggekomen. (afb.4)

Heel sober, maar in dezelfde sfeer als de hierboven genoemde schilderijen, zijn er zwarte hoekschilderingen in de koorsluiting onder de waterlijst gevonden; een gekartelde band langs de sluitsteen. Deze zijn ook weer opnieuw aangebracht. Tijdens het onderzoek naar de voornamelijk groene bladwerk- of randschildering rond de scheibogen van de lichtbeuk naar de kooromgang, zijn op enkele plekken, dun en vaak moeilijk herkenbaar, sporen gevonden van een zo goed als zeker in gotische stijl aangebrachte gepolychromeerde randschildering. Aangezien het restauratieplan beoogde het handhaven van

Contourschildering in het koor.
Kleur: zwart.

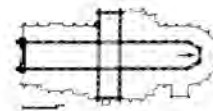

4

het huidige bladschilderwerk, dat in 1883-'84 tijdens de restauratie onder leiding van P.J.H. Cuypers op basis van gevonden fragmenten geheel als nieuw werk was aangebracht, is slechts hier en daar met de nodige omzichtigheid het onderzoek uitgevoerd. In de koorsluiting bleek echter het pleisterwerk zo los te zitten, dat er bij de geringste aanraking grote schollen afvielen. Hier werd na overleg met de architecten de kalklagen nauwkeurig onderzocht en dit resulteerde tot een bijzondere vondst, namelijk het in zicht brengen van een met rode verf geschilderde hogel. (afb.5.6.) Deze was wat vorm betreft als het ware een imitatie van de natuurstenen hogels, die op verschillende topgevels van het kerkgebouw voorkomen. Behalve dat de hogel geheel opgenomen en in tekening gebracht kon worden, was het ook mogelijk de hartafstand tussen de eraanstliggende hogels te bepalen. Omdat het pleisterwerk in de koorsluiting in slechte staat verkeerde en al eens met gips was hersteld, is men er toe overgegaan om alleen op de drie zijden van de koorsluiting de gotische hogel, die uit het einde van de 14de of uit het begin van de 15de eeuw zal dateren, weer opnieuw terug te brengen. Op de zijwanden is de 19de-eeuwse schildering gehandhaafd en waar nodig geconserveerd.

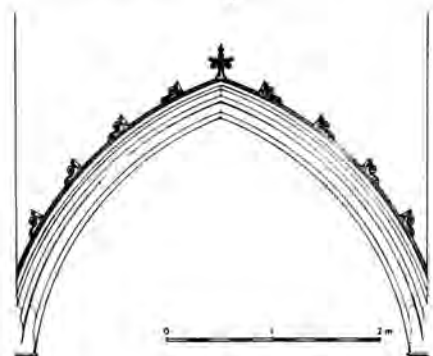
0 10 20 cm

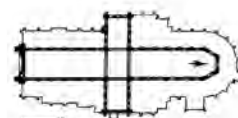
Kleur: rood + zwart

Hogelschildering rond scheibog koorsluiting.

5

0 1 2 m

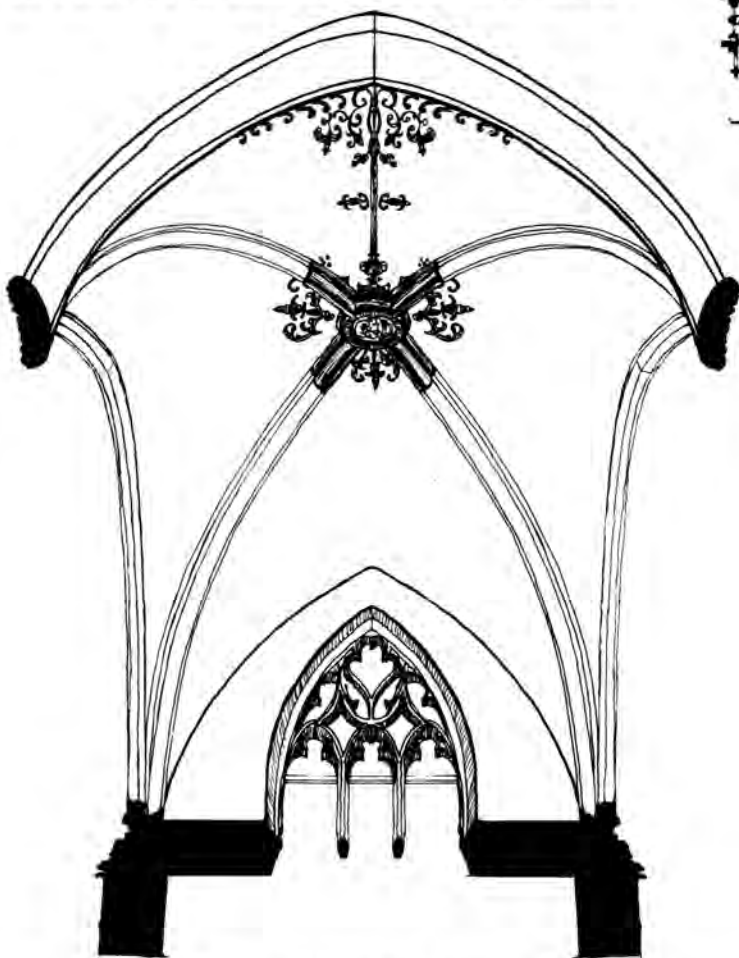
Kleur: rood + zwart

Hogelschildering rond scheibog koorsluiting.

6

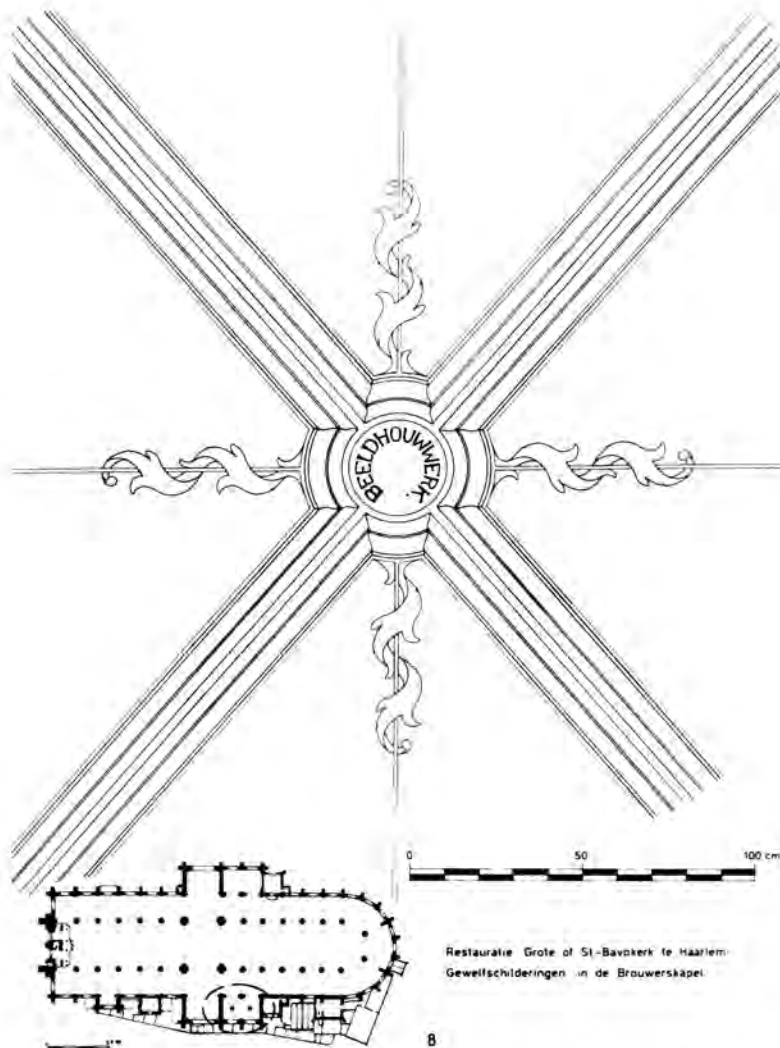
De gewelven in de kooromgang.

In de kooromgang is op de gewelfvelden rond de sluitstenen de groene sjabloonschildering in de vorm van een lelie met aan weerskanten gekrulde bladeren, zoals in de zijbeuken van het schip, aangetroffen. Op elk gewelfveld werden echter ook sporen gevonden van een oudere gewelfbeschildering; een zwarte bies langs de sluitsteen en de manchets, die eindigde in de vorm van een drie-bladig klaverblad. Het zwart geverfde steeltje van het klaverblad liep over de gewelfrib heen en vormde oorspronkelijk de beëindiging van de oude manchetschildering, die ca. 10 cm korter was dan de huidige uit het einde van de 19de of uit het begin van de 20ste eeuw. In de oostelijke en zuidoostelijke hoek van de koorsluiting kwamen onder de groen gestyleerde bloemen de originele eerste gewelfschilderingen tevoorschijn. Een decoratie bestaande uit een plant of bloem met aan weerskanten sierlijk bladwerk in de kleuren rood, blauw en oker. Ook in de kruin bij de gordelbogen in de zuidoosthoek kwamen ze voor in een wat eenvoudiger vorm. Vooral het veld in de oostsluiting, in de directe nabijheid van het hoogaltaar, was van een rijk uitgewerkte schildering met vegetatieve ornamenten voorzien. (afb.7) Deze met de hand aangebrachte gewelfschilderingen zullen spoedig, nadat het koor was voltooid in 1400, zijn opgebracht. Ze zijn thans

Gewelfschilderingen oostelijke travee kooromgang.

7

Restauratie Grote of St-Bavokerk te Haarlem:
Gewelfschilderingen in de Brouwerskapel

8

gerestaureerd en slechts hier en daar wat aanzet om een betere afleesbaarheid te verkrijgen. Op de overige gewelfvelden van de kooromgang zijn weer, zoals in de zijbeuken van het schip, de groene leliebloemen terug gekomen.

Nevenruimten.

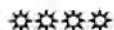
In de kerskapel kwamen tot voor de restauratie duidelijk overgeschilderde groene lelies met blad voor, in de trant van die in de kooromgang, maar veel stijver gestyleerd. Tijdens het onderzoek kwam de originele lelieschildering tevoorschijn, gedeeltelijk naast en onder de uit het begin van deze eeuw aangebrachte overschildering. In aansluiting met die van de kooromgang is deze kapel met behulp van hetzelfde sjabloon het oorspronkelijke motief weer geschilderd. In de Brouwerskapel kwamen zeer fraai geschilderde blauwe bladeren in het zicht. Op elk gewelfschild bevond zich bladwerk dat zijn aanzet had bij de sluitsteen en dat zich vervolgens rond een rode bies slingerde naar het midden. (afb.8) In het laatste kwart van de 15de eeuw is de Brouwerskapel gereed gekomen en al spoedig daarna kan deze gewelfdecoratie zijn opgebracht. Zowel het bladwerk als de rode biesen, die op elk snijpunt van de gewelfvelden bleken voor te komen, zijn op het nieuwe pleisterwerk weer met de hand opnieuw geschilderd.

- 18 -

Op de zuidoostelijke kolom van de Brouwerskapel met de kooromgang is net boven de waterlijst, overhoeks, een zwartschildering bloot gelegd in de vorm van een wimberg. Deze schildering kan een bekroning hebben gevormd rond een nis, want na de ontleistering was te zien dat het metselwerk onder de schildering later aangebracht vulwerk was. De randbeschildering bestond uit kleine gestyleerde lelieachtige bloemmotiefjes onderling verbonden door een gebogen lijn. Ook deze schildering wordt opnieuw met sjabloon aangebracht.

Aan het slot van dit overzicht, dat slechts in grote lijnen een indruk geeft van hetgeen aan schilderijen tijdens de restauratie in het zicht is gebracht, wil ik er nogmaals de aandacht er op vestigen, dat het vooral dank zij de interesse en de financiële hulp van de "Vrienden van de Grote Kerk" is geweest, dat veel van deze historisch toch belangrijke vondsten thans weer in het interieur zijn te beleven.

Meta A. Prins-Schimmel

Noten.

- 1 De restauratie staat onder leiding van de architecten H.W. van Kempen en G. Lankhorst. Het werk wordt uitgevoerd door het aannemingsbedrijf H.J. Jurriëns b.v. te Utrecht.
- 2 Het bouwhistorisch onderzoek wordt verricht door ondergetekende in samenwerking met H.J. Scholte. Alle tekeningen bij dit artikel zijn door hem vervaardigd. Zie i.v.m. schilderijen in de Grote of St. Bavokerk: Monumenten Bulletin, uitgave Monumentenzorg van Openbare Werken Haarlem, nr.4, Februari 1982.
- 3 Schilder-restaurateur E. Tjebbes te Amsterdam met medewerkers heeft de schilderijen gerestaureerd en/of weer opnieuw aangebracht.
- 4 Dit schilderij is aanwezig in Glasgow, Art Galley and Museum. Een voorbereidende schets tot dit schilderij laat zeer duidelijk de besproken gewelfschilderingen zien in Wenen, Graphische Sammlung Albertina.
- 5 Dit schilderij bevindt zich in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Foto tentoonstelling

Drs. J. Reehorst 1953 tot 1984

van 13 september tot 30 september a.s. op het Stadhuis van Haarlem, ingang Grote Markt. Van Maandag tot Vrijdag tussen 10 uur en 16 uur.

AGENDA

13 t/m 30 september a.s.

Stadhuis Haarlem in de Kloostergang
Foto tentoonstelling Drs. J. Reehorst

27 september a.s. om 20.00 DONDERDAG

Stadhuis van Haarlem Gravenzaal
afscheid van Burgemeester en Mevrouw Reehorst- van Vugt van de burgers van Haarlem. U bent welkom.

13 oktober a.s. ZATERDAG

Bavodag in de Grote Kerk van 10 t/m 16 uur.

18 oktober a.s. DONDERDAG

Lezing door Dhr. A.M. Hulkenberg, over de Kathedrale Basieliek Sint Bavo aan de Leidsevaart. Aanvang 20.15 uur, ingang Bisschop Bottemannplein bij het Emma-plein.

24 november a.s. ZATERDAG

Lezing in en over de oude Hervormde Kerk in Bloemendaal, door Dhr. H.W. van Kempen-
er uit Bloemendaal. Aanvang 14.15 uur.
Nadere gegevens volgen, in de nieuwsbrief van begin november a.s..

MEDEDELING OVER LEZING DOOPS GEZINDE GEMEENTE

Tot onze spijt moeten wij U mededelen dat de lezing welke gehouden zou worden over de Doopsgezinde Gemeente Haarlem, geen doorgang zal vinden.

Het bestuur

Over de begrafenis van Willem Bilderdijk

De dichter Willem Bilderdijk werd op 23 december 1831 als laatste bekende Haarlemmer in de Bavokerk begraven. Zijn graf ligt in de zuiderzijbeuk vlakbij de entree-deur tot de kerk. Links daarvan. En boven zijn zerk in de zuil vermeldt een door de Rederijkerskamer "de Wijngaardsranke" geschonken gedenksteen alleen de naam Bilderdijk.

De dichter Willem de Clercq (1795-1844), die zijn begrafenis bijwoonde, vermeldt daarover in zijn dagboek:

Spoedig waren wij te Haarlem, en van den Toelaat af begaven wij ons naar het konsistorie der Groote Kerk, waar zich toen nog niemand bevond, doch dat spoedig gevuld werd door verschillende inwoners van Haarlem, en ook vreemden; doch merkwaardig was het, dat bijna geen letterkundige, geen Loots, geen 's Gravenweert zich aldaar bevonden.

-Niemand was gevraagd, alles was een soort van improvisatie. Lodewijk Bilderdijk kwam binnen, er allerakeligst uitziende, doodsblijk, met zijn haren over het gezicht nederhangende. Bij hem was de broeder van Bilderdijk, een reeds bejaard man, die er echter nog goed uitziet....

Lodewijk wandelde aan den arm van zijn advocaat Mr. Willekens. Verder zag men da Costa en Capadose, die alerbitterst bedroefd waren. Men vroeg ons in de kerk te gaan. Een geroep, waarbij de Heeren afgevaardigden van de Rederijderskamer "de Wijngaardsranke" opgeroepen werden, perste mij een glimlach af. Het was de eenige letterkundige floskel dien wij hoorden. Wij baden aan achter het lijk onder eenige tonen van het orgel: ik was minder gevoelig aangedaan, als getroffen door al hetgeen ik zag gebeuren en door het gevoel van het gewicht dat dit weer voor de toekomst had.

Toen het lijk nedergezet was, begon da Costa te spreken, letterlijk snik-kend, zooals ik zelden iemand bij zulk een gelegenheid zag. Ik kon mijn oogen niet gelooven, toen ik da Costa daar in een kerk hoorde spreken, of waarom zal ik niet liever zeggen: preeken. Hij begon met te zeggen, dat hij geen stof zou prijzen, raakte vele dingen met een woord aan: het gevoed worden nog op moeders schoot uit Cats, den strijd, de ballingschap, want ook Bilderdijk is balling geweest; hij zag hem in zijnen stand als Nederlander en Christen voor zich staan, en sprak alle de aanwezigen aan als representeerende het Nederlandsche Volk. Zijne laatste woorden waren de aanprijzing van de terugkeering tot den weg der Vaders. Zijn Amen klonk door de kerk. Heerlijk had hij nog aan Mevrouw Bilderdijk gedacht, in hetzelfde graf met haren echtgenoot vereenigd. Ik had nog iets gewild, om uit te drukken, dat, hoewel wij Bilderdijk beschouwden als een Christen, door het geloof behouden, wij daarom niet alle zijne daden als Christelijk aannamen. - Het ogenblik was treffend, toen da Costa herinnerde, dat het Bilderdijk was, die hem tot Christus gebracht had, wien, zeide hij, mijne vaders gekruisigd hebben.

Toen da Costa ophield, deed de advocaat Willekens met eenig pathos eene uitspraak, waarin hij al de aanwezigen bedankte, en den zoon van Bilderdijk, wiens hand hij drukte, zeer aan de deelneming van Nederland aanbeval.

Toen sprak er tot mijne groote verwondering niemand meer. Ik had geen denkbeeld op improviseeren gehad. -Daarvan had ik het duidelijk begrip, dat zulks in de kerk niet kon en mocht geschieden. Ik was ook geenszins enthousi-

ast, want het gezicht in het graf maakte dien indruk niet; doch wij waren nauwelijks in de konsistoriekamer terug, of iemand zeide van mij iets verwacht te hebben. Ik antwoordde gereed te zijn om nu te spreken, en er werd eenige ruimte gemaakt, waarop ik begon. Ik voelde de moeilijkheid, om anders als da Costa te spreken; om zoo goed als hij hetzelfde te zeggen, was nog moeilijker. Ik liet dan Bilderdijk voorkomen als dengeen, die in alle kunsten en wetenschappen den draad der Waarheid zocht, en dat deze waarheid niet anders dan de Christelijke zijn kon. Ik had zelfs weinig gedachte van hetgeen ik gezegd had.

Velen zullen Bilderdijk bewonderen, weinigen zullen hem benijden. Hij had eigenzinnigheden, overdrijvingen, uitdrukkingen die veel te sterk waren, doch hoe anders moest de man niet uiterust zijn boven de gewone wereld, die geheel alleen tegen die wereld stond en die overal miskend en verguisd is geworden, terwijl menschen, zoo verre beneden hem staande, op allerhande wijze gebetzigd werden. Veel lijden en moeilijkheid van humeur heeft zijn laatste jaren nog overschaduwd. De strijd van het goed en kwaad die in de borst van elk onzer plaats heeft, geschiedde bij hem om dus te spreken op de oppervlakte. Mocht een zijner vrienden ons den leiddraad aan de hand geven, langs welken wij het labirynth der Bilderdijkiaansche wereld kunnen doorloopen.

-Sinds twintig jaar sprak hij over zijn dood, en van daar dat men hem bijna als onsterfelijk beschouwde en zijn dood nog velen treffen zal. Hij was voorlooper; aan velen heeft hij iets gegeven en nagelaten, maar da Costa heeft zijn ziel, en die vermenigvuldigd door genade, in een bijna onbekende en veel verhevener trap. De nieuwe tijd begint. Dit dacht ik altijd en voel het nu ook....

Gevraagd zijnde, of hij ook nog tegen iemand eenigen wrok had, zeide hij: "volstrekt geen." Violent tegen dengene die een a of een o te veel of te weinig spelde, sprak Bilderdijk niet met bitterheid tegen zijn personeele vijanden. Bilderdijk was schoon na den dood. Zijn gelaat drukte geen genot, maar ernst en diepe aanbidding uit.

Van het Secretariaat

Met de ontvangst van de Bavokroniek, zenden wij U tevens de accept girokaart voor het jaar 1985, waarop U uw bijdrage kunt overmaken. Wij stellen het bijzonder op prijs indien U dit zo spoedig mogelijk zoudt willen doen. Zoals ieder jaar gebruikelijk ontvangt U indien uw bijdrage f 25,- of meer is het vriendengeschenk, voor het jaar 1985, indien U dit wenst, (een pakje wenskaarten) Wij verzoeken U op de achterzijde van de accept-girokaart uw keus te maken, mocht U hiervan geen gebruik willen maken geeft U dit dan aan in het daarvoor bestemde vakje. Voor een aantal wijken in Haarlem en directe omgeving vragen wij een aantal bezorgers, indien U daarmee wilt

helpen, gaarne een bericht aan het Secretariaat.

Misschien een goede gedachte voor het eind van het jaar, helpt U mee het vrienden aantal te vergroten? Wellicht zijn er in uw naaste omgeving familie of kennissen die zich bij de vriendenkring willen aansluiten en daarmee de Bavo steunen, dank voor uw moeite.

J. Broek-Roelofs

Nieuws van de Verkooptafel

Wanneer U dit leest heeft het verkoopteam van de vriendenkring een drukke periode achter zich. Zo hebben onze verkopers met de Bavo artikelen op verschillende markten in Haarlem en Bloemendaal gestaan.

31 augustus en 1 september waren zij vertegenwoordigd op het door City Haarlem georganiseerde marktfestijn in het centrum van Haarlem, eveneens op 1 september op de over bekende jaarmarkt in Bloemendaal. De beide markten mogen een succes genoemd worden, fraai zomerweer en veel kijk en kooplustigen die ook onze verkooptafel met een bezoek verleende, ook mocht op deze dagen het verkoopteam een aantal nieuwe leden noteren al met al een aardig resultaat. Op 8 en 9 september de Historische markt in de "Vleeshal" te Haarlem. (U bent toch ook geweest?) Waarna als laatste grote evenement in 1984 de BAVO-dag op 13 oktober a.s., wij verwachten dat op deze dag vele vrienden ons met een bezoek vereren en keus maken uit het assortiment op de verkooptafel.

De heer Post voorzitter van de Vriendenkring prijst in Bloemendaal onze artikelen aan.

De heer Deurloo penningmeester met zijn assistenten actief op de markt in Haarlem.

BAVO geschenken

Naast de reeds bekende artikelen is thans ook verkrijgbaar: de fraaie brief-opener à f 12,50 (geschenk 1984), een wit gelakt potlood met zwarte opdruk f1,- en de nieuwe uitvoering van de bekende Bavo badhanddoek.

Tot ziens op de BAVO-dag

namens het verkoopteam
Suzan Schreuders-Dercksen

P.S.

De Historische-markt in de "Vleeshal" is ondanks het slechte weer toch een enorm succes geworden. In totaal zijn er 2600 bezoekers geweest, dat is 30% meer dan in 1982

Gevraagd wordt, een aantal vrienden die zich beschikbaar wil stellen om schoonmaakwerkzaamheden te verrichten in het koorgedeelte van onze Bavo, wanneer de restauratie van dit deel in de kerk gereed is.

Het gaat o.a. om het fijne stof te verwijderen, dat zich de afgelopen restauratie periode op het koperen koorhek, kronen en al het houtwerk rond het hoogkoor heeft gehecht. Een karwei dat enige nauwkeurigheid vereist gezien al het fijne giet en houtsnijwerk wat zich daarop bevindt.

Voor het hoge werk vragen wij mensen die geen last hebben van hoogtevrees, daar men op een rolsteiger moet staan. Het tijdstip waarop met deze werkzaamheden gestart kan worden is nog niet bekend, indien U belangstelling heeft ons daarbij te helpen kunt U zich aanmelden bij ondergetekende, U krijgt dan t.z.t. bericht, dank voor uw medewerking.

R. Bogaart

023 - 33 08 77
na 19.00 uur

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

In memoriam H.W. van Kempen. †

Op 19 september j.l. overleed voor ons geheel onverwacht de heer H.W. van Kempen.

Meer dan 25 jaar was de heer Van Kempen aan de Grote of St.-Bavokerk verbonden. De laatste jaren gaf hij leiding aan de restauratiewerkzaamheden. De heer Van Kempen droeg onze Kring een goed hart toe. Heel veel heeft de Vriendenkring aan hem te danken, de adviezen welke door de heer Van Kempen werden gegeven zijn voor het bestuur van onschatbare waarde geweest. Daarnaast was hij een steun en toeverlaat bij het zoeken van objecten ter restauratie door onze Kring.

Nog kort voor zijn overlijden was dat duidelijk bij het bezichtigen van het resultaat van de werkzaamheden welke in onze Kerk zijn voltooid.

Uit alles kwam naar voren: zijn liefde voor het monument en zijn grote waardering voor de mensen die deze restauratie uitvoerden.

Het is voor het bestuur een groot verdriet dat straks bij de festiviteiten bij het weer in gebruik nemen van de Bavo, de heer Van Kempen niet meer in ons midden is. Met het heengaan van de heer Van Kempen heeft onze Kring een grote en deskundige vriend verloren.

Zijn nagedachtenis is ons tot Zegen.

Het Bestuur.

Beste Vrienden en Vriendinnen,

Aan het einde van het jaar nog een Kroniek, met een korte nabeschouwing '84 en een blik op de komende activiteiten 1985.

De Bavodag is wederom een succes geweest, naast de schitterende uitvoeringen van de "Driehuizer Cantantes", het C.O.V. "Haarlem" en de vier leden van het Noordhollands Promenade Orkest kwam ook de heer Jaap Stork nog muzikanten gehore brengen van Piet Kee. Ruim 1200 personen bezochten deze Bavodag.

Ook de bezoeken aan Den Haag waren een succes, 350 deelnemers bezochten deze prachtige stad. Voor het eerst in 1984 organiseerde onze Kring lezingen over en bezoeken aan andere Kerkgenootschappen, t.w. de Eglise Wallone, de Remonstrantse Ger. Gemeente en aan de Kathedrale Basieliek Sint Bavo aan de Leidsevaart. De bezoeken en daar gehouden lezingen werden door de bezoekers van de avonden zeer gewaardeerd.

Een groot aantal officiële gasten bezochten onze Vriendenkring in 1984 t.w. Bisschop Boomers, het College van Burgemeester en Wethouders van Haarlem, de Commissaris van de Koningin en de leden Gedeputeerde Staten van Noord Holland. Tevens alle Hervormde Predikanten van Haarlem. Daarnaast bezochten vele groepen onze Kring w.o. vele medewerkers van de Gemeente Haarlem.

1) (Bavodag 1984) Aandachtig luisterend naar de openingstoespraak door de heer F.G.L.L. Schols, burgemeester van Den Haag.

2) (Bavodag 1984) Burgemeester F.G.L.L. Schols, mevr. A.H. Schols van Els en de wethouder mevr. L. van Son.

In 1985 zal de restauratie van de Bavo gereed zijn. Een commissie van voorbereiding is reeds van start gegaan om de festiviteiten voor onze extra Vriendendag - in overleg met de Kerkvoogdij - voor te bereiden. In deze commissie zijn vertegenwoordigers opgenomen van het Gemeente Bestuur, het Bisdome, de V.V.V. City Haarlem en enige

andere instellingen. Een aantal werkgroepen uit deze commissie zullen tal van manifestaties organiseren. 1985 is een bijzonder jaar voor onze Kring, wij bestaan in oktober 10 jaar, en willen dat vieren met onze vrienden uit Gent. Uw voorzitter heeft reeds e.e.a. met een medewerker van de Ambassade van België besproken.

Het bezoek van onze Kring in 1985 is ook een punt wat reeds in ons bestuur is besproken. Den Bosch is een wens. Den Bosch bestaat in 1985 800 jaar en het zou werkelijk prachtig zijn, in dat bijzondere jaar, deze fraaie stad te kunnen bezoeken.

Ook zal in 1985 onze Vriendenkring een eigen rechtsvorm moeten krijgen. Het Restauratiefonds, waar onze Kring nu nog deel van uit maakt, zal in 1985 worden opgeheven. Er is reeds met de Kamer van Koophandel Haarlem en een deskundige notaris overlegd wat de beste rechtsvorm voor onze Kring zal zijn.

Er is voor alle bestuursleden voor 1985 heel veel werk, wij willen graag in 1985 de banden met Angers en Osnabruck aanhalen, enige bestuursleden werken hard mee aan de voorbereiding van een Verzetstentoonstelling, welke in april a.s. in het Stadhuis Haarlem te zien zal zijn. Er is druk overleg met de Kerkvoogdij over tal van zaken. Het is voor ons bestuur een hele steun dat zoveel mensen ons helpen daar waar het nodig is. Gaarne wil ik U allemaal hartelijk danken voor Uw steun en blijken van vriendschap.

Een woord van dank aan de rondleiders, de medewerkers van de verkoop- en koffietafel en het kerkelijk kantoor is hier zeker op zijn plaats.

In 1985 hopen wij U over onze plannen uitvoerig te informeren. Namens de medewerkers en het bestuur van de Vriendenkring wens ik U een Voorspoedig en Gezond 1985.

J.A.H. Post
Voorzitter.

"Achter het Schot"

Indien U de Bavodag op 13 oktober j.l. heeft bezocht, bent U ongetwijfeld in het gedeelte geweest waar thans nog volop de restauratiewerkzaamheden plaatsvinden. In dit gedeelte is welwillend een stuk afgestaan en inge-

richt door de aannemer, die de restauratie aan de Bavo uitvoert, de firma H.J. Jurriëns. Daardoor was het niet alleen mogelijk de restauratie voorde- ringen in het koor te volgen. Tevens waren er twee stands ingericht, een waar men een voortreffelijk kopje kof- fie met een koekje kon gebruiken, ge- serveerd door de dames Jonkergauw en Zoet.

Na het succes op vorige evenementen van de Vriendenkring, met de ateliers voor glas in lood de firma's Bogtman en Smit uit Haarlem, was de tweede stand in gebruik door de heer J.J. Koops die op uitnodiging van Uw be- stuur op de Bavo was vertegenwoordigd met zijn ambachtelijk werk het beeld- snijden. Door de heer Koops is een kleine expositieruimte gemaakt waarin zijn fraaie werken te bezichtigen wa- ren. Ook heeft hij die dag gewerkt aan een van zijn grootste objecten het Ba- vobeeld. Een grote belangstelling, ge- bond van de zijde van de bezoekers voor het houtsnijwerk waar hij mee be- zig was en de geëxposeerde stukken, mocht blijken uit de opdrachten die op de Bavodag aan hem zijn verstrekt.

Werkstukken vervaardigd door:
J.J. Koops

3) Console

4) Pilaarbijter

De heer J.J. Koops, wonend en werkend in Waddinxveen, leidt na een groot aantal jaren als timmerman in o.a. mo- numentenbouw werkzaam te zijn geweest, alwaar hij de kunst van het beeldsnij- den zich eigen heeft gemaakt, sedert 1981 een eigen bedrijf.

Hij restaureert, ontwerpt en vervaar- digt naar eigen idee en in opdracht, hoofdzakelijk klassiek maar ook mo- dern beeld- en houtsnijwerk, gespeci- aliseerd in het maken van eikenhout- en consoles, reliëfs, sculptures en ornamentatie.

Door het geven van demonstraties en exposities op ambachtsmarkten tracht hij de beeld- en houtsnijkunst onder de aandacht van het publiek te brengen. Dit heeft niet alleen geresulteerd in de talrijke opdrachten uit binnen- en buitenland, maar heeft ook belangstel- ling gewekt bij een groot aantal men- sen die een opleiding in het beeld- en houtsnijden willen volgen, waarmee in januari 1985 in de omgeving van Leiden wordt gestart.

Naast genoemde activiteiten heeft de heer Koops in de afgelopen jaren enige boekwerkjes geschreven o.a. over de ge- schiedenis van het woonhuis en enkele gidsen van belangrijke architectoni- sche panden in Oudewater en in de bloembollenstreek. Door zijn praktische ervaring en studies op het terrein van oude bouw- en versieringskunst, heeft de heer Koops zich weten te ontwikke- len tot een self-made ambachtelijk kun- stenaar.

R.B.

'T IS POPPEGOET EN ANDERS NIET.

Poppenhuizen vanaf 1750 tot heden.

Museum 17.11 t/m 13.1

Rondom het bekende poppenhuis van Sara Ploos van Amstel-Rothé uit eigen bezit, organiseert het Frans Halsmuseum een kleine tentoonstelling van vijf poppenhuizen (vanaf 1750 tot heden) alsmede een keuze van speciale voorwerpen uit andere poppenhuizen. De laat 17e en 18e eeuwse poppenhuizen in Nederland zijn niet gemaakt om mee te spelen. Het zijn kunstkabinetten, curiosa en verzamelobjecten, die hoewel ze vaak een natuurgetrouwe afspiegeling te zien geven van het huiselijk leven uit de tijd, toch ook als zuiver pronkstuk vervaardigd werden. De poppenhuizen uit het Centraal Museum te Utrecht, het Rijksmuseum te Amsterdam, het Gemeentemuseum in Den Haag en het Frans Halsmuseum zijn allemaal in Amsterdam gemaakt.

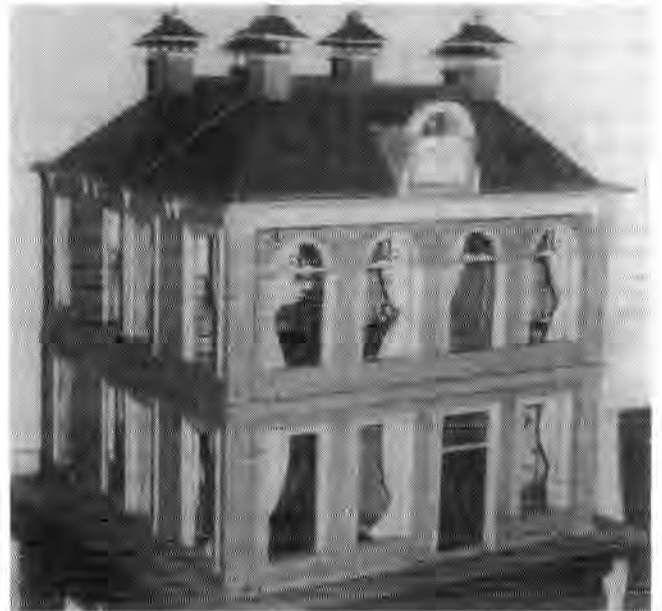
Kraamkamer, ca. 1750

Partikulier bruikleen aan Stedelijk Museum, Zutphen.

Amsterdam trok als één van de rijkste steden in Europa, de meest veelzijdige en kunstzinnige ambachtslieden aan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat juist hier de mogelijkheden waren om de inhoud van zo een poppenhuis te laten vervaardigen. Een aantal zilversmeden was bijvoorbeeld gespecialiseerd in miniatuur zilver en in de genoemde poppenhuizen is menig werkstukje te bewonderen.

Het uitzonderlijke is dat een aantal gebruiksvoorwerpen tegenwoordig niet meer bewaard zijn gebleven, maar in miniatuur in de poppenhuizen nog voorkomen. De interieurs geven een heel goed beeld van de tijd weer. De inrichting en de aankleding (zoals bijv. gordijnen, vloerkleden en tafelkleden die door de tand des tijds het eerst verloren gaan) zijn in het miniatuur

intact gebleven. Het is duidelijk dat de poppenhuizen een schat aan informatie bevatten over het dagelijks leven in de 17e en 18e eeuw. In de 19e eeuw treedt een verschuiving op. Het poppenhuis verliest zijn functie als pronkkabinetten wordt nu een model, dat dient ter opvoeding van de jeugd. Jonge meisjes konden zo op kleine schaal kennis maken met hun toekomstige verantwoordelijkheid bij het "bestieren" van een huishouding. Een goed voorbeeld is de poppenkeuken uit 1853, die cadeau is gedaan door een tante aan haar nichtje met de boodschap er heel netjes op te zijn! Hetzelfde geldt voor het model van een Friese state.

Model van de 'Sminia State' gemaakt voor Jkvr. Clara van Sminia (1857 - 1887), Fries Museum, Leeuwarden.

De architect Maarten Min en zijn vrouw Jetty hebben in 1982 een nieuwe dimensie gegeven aan het fenomeen poppenhuis. Zij hebben een droomhuis ontworpen, waaraan hun ideeën over architectuur en hun speciale levensfilosofie in ideale vorm gestalte zijn gegeven. Het is gemaakt voor zowel jongens als meisjes als een grote blokkendoos. Elk kind kan zijn eigen huis maken: flat, boerderij, droomhuis of kasteel. De geometrische basiselementen zijn op alle mogelijke manieren uit te breiden of toe te passen. Dit ontwerp heeft een eervolle vermelding gekregen in 1982 in Londen, bij een prijsvraag uitgeschreven door het Engelse architectuur tijdschrift Architectural Design.

E.Z.

Ook dit jaar kunnen wij onze bemiddeling verlenen tot het verkrijgen van de museumkaart 1985 met korting. Gezien de prijs van de museumkaart voor 1985 niet verhoogd is, bedraagt de kortingskaart f 12,50 plus f 0,70 portokosten.

Indien U belangstelling heeft, geeft U zich per omgaand op bij onze penningmeester de heer H. Deurloo, Hyacintenvaan 26 rood, 2015 BD Haarlem, tel. 326414

H. Deurloo

"De Verkooptafel"

Terugblikkend op het afgelopen Bavo seizoen wil ik allereerst alle dames en heren die hun enthousiaste medewerking hebben verleend aan de verkoopactiviteiten, heel hartelijk bedanken.

Met onze verkoopkraam waren we present op de braderie in Haarlem, de jaarmarkt in Bloemendaal, de historische markt in de Vleeshal en natuurlijk op onze Bavodag. Alles bij elkaar genomen was dit goed voor een omzet van ruim f 3.100,-- . Op de Bavodag bleek de nieuwe uitvoering van de Bavo-badhanddoek een groot succes. Op veler verzoek is deze kwaliteits badhanddoek in twee kleuren verkrijgbaar, blauw-wit en groen-wit, en nog steeds voor dezelfde prijs van f 12,50.

Ook de sets correspondentiekaarten (f 5,75) en het handige notitieboekje (f 2,50) vonden gretig aftrek. Wanneer U zo'n notitieboekje bezit, is het misschien handig te weten, dat aan de ommezijde van de kalender 1984, die van 1985 staat afgebeeld. Zo gaat het boekje weer een jaar langer mee. Eventuele nieuwe boekjes kunt U net als alle andere Bavo artikelen verkrijgen bij het kerkelijk bureau (Oude Groenmarkt 9).

Op de verkoopavonden voor St. Nicolaasavond verwachten we met onze verkooptafel weer in de Brinkman-passage aanwezig te zijn. We hopen op deze verkoopavonden vele (aspirant)vrienden te mogen ontmoeten, die bij onze tafel iets naar hun smaak vinden voor de komende feestdagen.

De koopavonden zijn op 28, 29 en 30 november en 3 en 4 december tot 21.00 uur open.

S.B. Schreuder-Dercksen

OPROEP.

Onze secretaris de heer Roelofs heeft naast zijn gezinsleven en enige hobbies een verantwoordelijke functie in de gezondheidszorg. Het verzorgen van een secretariaat met ruim 3000 leden, zoals van onze Vriendenkring, is veel werk.

Op onze bestuursvergaderingen wordt van een secretaris ook verwacht dat hij notulen maakt en uitwerkt. Iets wat door al het andere werk wel eens op de achtergrond komt. Daarom zoekt het bestuur een notulist(e) voor het maken en uitwerken van de notulen van de vergaderingen. Het bestuur komt iedere 6 weken bijeen, daarnaast zal er genotuleerd dienen te worden op de vergaderingen van de Commissie van Voorbereiding Juni 1985 en het 10-jarig bestaan van onze Kring.

Indien U belangstelling heeft geeft onze Voorzitter U gaarne nadere informatie.

telefoon: 24 58 04 na 18 uur.

het Bestuur.

Van het Secretariaat.

Gevraagd worden een aantal vrienden die willen assisteren met het rondbrengen van de geschenken en lidmaatschapkaarten voor 1985. Vooral voor Aerdenhout, Bloemendaal, Overveen en het centrum van Haarlem zijn er nog een aantal nodig. Hoe meer bezorgers, des te kleiner het rayon. Gaarne zo spoedig mogelijk Uw aanmelding aan het secretariaat, tel.: 023 - 289679. U kunt wenskaarten ontvangen, indien Uw bijdrage voor 1985 aan de Vriendenkring f 25,-- of meer bedraagt. Indien U meer dan één pakje wenst te ontvangen, kunt U ze bestellen. De prijs bedraagt f 9,50 per pakje van 8 stuks. Portokosten f 1,--. Medio januari kunt U ze per stuk kopen voor de prijs van f 1,50 per stuk.

J. Broek Roelofs

Schoonmaak Koor.

Op de oproep, geplaatst in de Bavokroniek van september 1984, voor een aantal Vrienden die zich beschikbaar willen stellen om schoonmaakwerkzaamheden te verrichten na het gereedkomen van het koorgedeelte van de kerk, is door een aantal positief gereageerd.

Gezien de verwachte hoeveelheid werk is het noodzakelijk een planning te maken van de werkzaamheden, wanneer het e.e.a. uitgevoerd kan worden. Mocht U belangstelling hebben hier aan mee te werken, dan gaarne een berichtje.

R. Bogaart
tel. 023-330877

Het einde van de restauratie in zicht.

U kunt het zien: de restauratie van de Grote Kerk verloopt voorspoedig. In het koor en in de transepten zijn de werkzaamheden bijna voltooid. Waar nog maar betrekkelijk kort geleden de steigers stonden komt het indrukwekkende interieur weer tevoorschijn. Op dit moment wordt eveneens hard gewerkt aan en in de bijgebouwen, waarin de kosterswoning, vergaderruimten, dienstvertrekken en enige winkeltjes zijn ondergebracht. Ook daar blijkt de tand des tijds nog meer vernield te hebben dan uit nauwkeurige vooronderzoeken was gebleken.

Naast alle vreugde over het voorspoedige verloop van de werkzaamheden is toch een schaduw over het geheel gevallen door een droeve gebeurtenis: het plotselinge overlijden op 85-jarige leeftijd van de heer H.W. van Kempen, de hoofdarchitect van de restauratie.

Op een leeftijd waarop velen al jaren van een welverdiende rust genieten was hij nog zeer actief bij de restauratie van de Grote Kerk betrokken. Bijna dagelijks was hij op het bouwterrein te vinden en op de steigers volgde de heer van Kempen het werk van nabij.

Sedert het begin der zestiger jaren was hij betrokken bij de voorbereidingen van deze omvangrijke restauratie. Helaas heeft hij de voltooiing van - zo mag het wel gezegd worden - zijn levenswerk niet mogen meemaken.

Wij zijn de heer van Kempen veel dank verschuldigd voor zijn inbreng.

De heer G. Lankhorst vervult nu de taak van hoofdarchitect; de heer H.W. van Kempen jr., ook al vele jaren bekend met de Grote Kerk, is als tweede architect erbij betrokken.

Wanneer alles volgens de plannen blijft verlopen zal in het voorjaar van 1985 de eerste bouwkundige oplevering van het gehele werk plaatsvinden; veel eerder dan oorspronkelijk het plan was.

Een geweldige prestatie voor allen die bij deze restauratie betrokken zijn. Na de herinrichting van alle ruimten, waarvoor ook veel van ons allen vergoed zal worden, kan aan het begin van de zomer van 1985 de restauratieperiode officieel worden afgesloten. Dan zullen tevens in het zicht komen de niet voor subsidies in aanmerking komende onderdelen welke gerestaureerd of opgeknapt zijn dank zij de financiële steun van de Vriendenkring! Van vele kanten, zoals gemeenteleden, Vriendenkring, stichting Restauratiefonds en anderen, ontvangen wij regelmatig bijdragen om de kosten die niet gesubsidieerd worden, te kunnen betalen. Wij zijn daar erg dankbaar voor. Veel van onze tijd is "achter de schermen" onder meer nodig voor vergaderingen met architecten, aannemer, subsidiegevers en anderen om het toch beperkte budget aan subsidies en giften zo efficiënt en doeltreffend mogelijk te gebruiken.

Het resultaat loont alle moeite en zorg... De activiteiten van de Vriendenkring, zowel op financieel gebied als door het in de belangstelling brengen en houden van de Grote Kerk met bijeenkomsten, rondleidingen enz. worden door ons bijzonder gewaardeerd.

Ook ná het voltooiën van de restauratie zullen wij echter financiële hulp niet kunnen missen.

Het hele gebouw zal dan in goede staat gehouden moeten worden en dat betekent dat jaarlijks het nodige onderhoudswerk verricht zal moeten worden.

Naast eventueel mogelijke subsidies van de overheid zal toch nog een belangrijk bedrag voor rekening van onze Hervormde gemeente komen.

Wij vertrouwen dat de Vriendenkring ons ook daarin de helpende hand zal kunnen bieden.

Nogmaals veel dank aan de grote schare vrienden voor alle inspanningen. In voorgaande kronieken heeft u kunnen lezen wat allemaal al met uw bijdragen tot stand is gekomen. Geweldig!

Namens de Kerkvoogdij van de
Hervormde Gemeente Haarlem,
H.L.Vermaire, pres.kerkvoogd.

foto's 1-2-5 de heer E.A. v. Voorden
3-4 de heer S. Noteboer